

ԱՐԶԱԳԱՆԳ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

NOVEMBRE-DÉCEMBRE 2017

N° 213

Բովանդակություն

- Էջ 6-** «Երբամ ննջել զիմ Հայաստան»
Էջ 7- Գառնու տաճարը կանգուն մնաց կնոջ շնորհիվ
Էջ 10- «Որ բարը որ վերցնեք, տակը հայ կայ»
Էջ 11- «Իմ այգին» հիմնադրամի միջոցով ցանկացողները կարող են Արցախում իրենց ծառը տնկել
Էջ 15- Ուրախացիր ... Ուրախացուր
Էջ 16- Մեծամոր հնավայրին մեջ հնագետները հետաքրքրական գտածոներ յայտնաբերած են - Խաչվերացի տունը, Աղաաստան եւ Ռեհանի օրհնություն

Sommaire

- P. 3-** Arménie-Diaspora: Une période de crise profonde du monde arménien
P. 5- L'Arménie va accueillir le Congrès mondial des Technologies de l'Information (WCIT) en 2019
P. 8- Hommage à Eliane Baghdassarian
P. 9- Sommet Sargsyan-Aliev à Genève, remises de médailles - Eliane Baghdassarian n'est plus
P. 12- Le Danemark se retire du financement de la mine de Teghut
P. 13- Troinex a 200 ans
p. 14- Le 300ème anniversaire de San Lazzaro degli Armeni
p. 17- Standart - Triennale d'art contemporain de l'Arménie, 2ème volet - Hyestart soutient la relance du Centre PEN arménien
P. 18 - La lessiveuse azerbaïdjanaise, carburant de la perpétuation du régime Aliiev
P. 19 - Inauguration de la route Vardenis - Martakert - Comment la Turquie a détruit ou éliminé ses archives et documents historiques
P. 22 - Soirée de charité au profit des Arméniens en Syrie
P. 23- Nouvelles de l'Ecole Topalian
P. 24 - Nouvelles de l'UAS

"CONFIANCE RÉCIPROQUE, UNITÉ ET RESPONSABILITÉ"?

Le 6ème Forum "Arménie-Diaspora" intitulé "Confiance réciproque, unité et responsabilité" s'est tenu au complexe Karen Demirchyan à Erevan du 18 au 20 septembre 2017 en présence des présidents d'Arménie et d'Artsakh, Serge Sargsyan et Bako Sahakian, des Catholikos Garegin II et Aram 1er, de nombreux ministres et hauts-fonctionnaires de l'Etat arménien, d'un nombre important de célébrités ainsi que de plus de 1800 délégués et participants de la diaspora venus de 71 pays différents.

La veille de l'ouverture du Forum, la ministre de la Diaspora Hranush Hakobyan avait donné une grande réception, animée par des chanteurs et des groupes de danse, au complexe luxueux Paravon, à Abovyan. Le clou de cette soirée fut la présence du député au Parlement turc Garo Paylan, qui a eu droit à une standing-ovation du public avant d'être entouré par de nombreuses personnes qui voulaient le féliciter et prendre des selfies avec lui.

Outre les discours officiels, le Forum comportait des panels thématiques sur le développement économique de la mère-patrie, l'agenda de la politique étrangère, de sécurité et de défense de l'Arménie, et la préservation de l'identité arménienne dans la diaspora. Parmi les autres sujets traités, citons la célébration en mai 2018 du 100ème anniversaire de la première République d'Arménie et des batailles de Sardarapat et de Bash Aparan de mai 1918, les investissements de la diaspora dans l'économie arménienne, le développement du tourisme et la création d'un Conseil mondial pan-arménien.

Dans son discours, le président Serge Sargsyan a évoqué entre autres, les problèmes démographiques auxquels fait face l'Arménie et a indiqué que dans les années à venir le gouvernement déploierait tous ses efforts pour accélérer la croissance naturelle de la population dans le pays. >>>

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
 tavitian@bluewin.ch

"CONFIANCE RÉCIPROQUE, UNITÉ ET RESPONSABILITÉ"?

»»» "Notre objectif est de faire en sorte que l'Arménie ait au moins 4 millions d'habitants d'ici 2040" a-t-il ajouté. Cet objectif ne pouvant être atteint par la seule hausse du taux de natalité et l'accroissement de l'espérance de vie, le président a invité les organisations de la diaspora à œuvrer en faveur du rapatriement des Arméniens vivant à l'étranger et à diriger vers l'Arménie leur potentiel d'investissement, en contribuant ainsi au développement économique de la patrie.

Dans son intervention vibrante, le Catholikos Aram 1er a aussi abordé la problématique de l'émigration sans mâcher ses mots: "L'Arménie se vide, et la diaspora s'épuise". "Si le développement de l'économie arménienne est trop lent et si le niveau de vie n'est pas satisfaisant, l'émigration continuera au même rythme, et la pauvreté deviendra source de diverses catastrophes sociales et morales" a-t-il prévenu.

Il convient de noter que selon les chiffres officiels, le nombre d'habitants de l'Arménie est tombé en dessous de 3 millions depuis le 1er Janvier 2016 et la saignée démographique continue avec une baisse de 6200 personnes pour le premier semestre de 2017.

Ce Forum a permis aux participants de la diaspora venus du monde entier de se réunir à Erevan et de vivre des jours intenses pleins d'arménité tout en renouant avec des anciennes connaissances ou en tissant de nouvelles amitiés.

L'évènement a toutefois suscité des réactions mitigées notamment dans les milieux qui ne se contentent pas seulement d'écouter des discours et chants patriotiques, des appels incessants à investir dans la mère-patrie, des réflexions sur le dépeuplement du pays, les menaces azéries ou les problèmes d'assimilation dans la diaspora et se posent des questions sur les résultats tangibles des 5 Forums précédents (1999, 2002, 2006, 2011, 2014).

D'autre part, le choix de l'intitulé du Forum, "Confiance mutuelle, unité et responsabilité", sous-entend que malgré les nombreuses rencontres pan-arméniennes organisées dans divers domaines au cours des dernières 25 années, la confiance fait encore défaut dans les relations entre l'Arménie et la diaspora. En effet, la confiance ne se décrète pas. Elle se construit sur la justice, l'état de droit et l'égalité de traitement pour tous, et se gagne par des actes réels. Certains participants de la diaspora, interviewés par la presse locale, ont été très clairs à

cet égard. Au delà de belles promesses, les investisseurs potentiels ont besoin de garanties qu'ils pourront compter sur le système judiciaire pour défendre leurs intérêts et qu'ils seront traités sur un pied d'égalité avec les autres acteurs sur le marché arménien. D'ailleurs, sur le plan intérieur, les monopoles économiques, la corruption et la défaillance de la justice ne sont-ils pas aussi à l'origine de l'émigration massive qui menace la sécurité de l'Etat arménien? Pourquoi les causes de ce phénomène et les moyens mis ou à mettre en œuvre pour les combattre n'ont-ils pas été portés à l'ordre du jour du Forum pan-arménien? La sécurité de la mère-patrie n'est-elle pas la priorité numéro un de tous les Arméniens tant en Arménie que dans la diaspora?

D'autres critiques ont été émises au sujet de la représentativité du Forum. Les dirigeants du bloc d'opposition Yelk ont déclaré ne pas avoir été invités au même titre que les députés et dirigeants du Parti Républicain et les représentants des organisations de la diaspora mais en tant qu'observateurs et seulement à la toute dernière minute. Le caractère représentatif des participants de la diaspora a également été remis en question notamment dans le cadre du futur conseil pan-arménien dont la création est prévue en 2018: Les représentants des organisations de la diaspora sont-ils habilités à représenter valablement leurs communautés respectives et prendre des décisions en leurs noms en sachant que la grande majorité des Arméniens de la diaspora restent à l'écart de la vie communautaire?

Après la tenue de six Forums Arménie-Diaspora sur une période de 19 ans, il est grand temps de traduire les belles paroles en actes concrets pour forger enfin des relations de confiance entre l'Arménie et la diaspora. ■

Maral Simsar

ԱՐԶԱԿԱՆԿ **ARTZAKANK - ECHO**

Rue de la Terrassière 58 - 1207 GENEVE-SUISSE
Tél. +41 (0)78 892 93 31 - artzakank@yahoo.com

Responsable de publication: Maral Simsar
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.- (6 numéros)
CCP 12-17302-9 - IBAN CH-07 0900 0000 1201 7302 9

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

ARMÉNIE-DIASPORA: UNE PÉRIODE DE CRISE PROFONDE DU MONDE ARMÉNIEN

Hayk DEMOYAN

J'ai observé une scène intéressante à bord d'un vol Erevan-Paris, alors que je voyageais vers Boston à la mi-août. Une jeune mère essayait de convaincre ses trois enfants de reprendre la lecture de *Histoire de l'Arménie* de Movses Khorenatsi, qu'ils avaient interrompue en milieu du volume. C'était exactement la même édition de 1968 que j'avais lue moi-même à 14 ans. Malgré tous les efforts de leur mère, les jeunes assis devant moi ne voulaient rien entendre, préférant au livre leurs iPhones et leurs tablettes.

Dix jours plus tard, j'ai eu la surprise d'entendre à nouveau mentionner Khorenatsi. Lors de son discours à la cérémonie de remise des diplômes des institutions d'enseignement militaire, le 28 août, le président Serge Sargsyan citait cet aphorisme bien connu de Khorenatsi qui, au début de son *Histoire de l'Arménie*, affirmait que nous, Arméniens, sommes «*petits en nombre et vulnérables*». Mais immédiatement il y ajouta une réserve: «*...Oui, nous sommes petits, mais aussi puissants, forts des caractéristiques unifiées d'une nation et d'une famille puissantes...*»

Rappelons que la situation des Arméniens au Ve siècle est décrite en termes très sombres à la fin du prestigieux ouvrage de Khorenatsi, la partie qui attendait toujours l'attention de la femme et ses enfants à bord de l'avion. Il s'agit de la déploration de Khorenatsi devant la réalité arménienne peu après la perte de sa souveraineté, à la fin de la dynastie Arshakuni (Arsacide). Le père fondateur de l'historiographie arménienne a fourni une description de la situation de l'État et du peuple arméniens, en bref, le tableau d'une crise nationale.

Les restes des rois Arshakuni ont été découverts récemment par des archéologues dans le village arménien d'Aghdzk et exposés discrètement en la présence de l'ancien président du Parlement et d'autres politiques. Là furent enterrés les ossements des rois Arshakuni au IVe siècle, repris à l'armée perse peu après son invasion de l'Arménie. Le symbolisme est-il exagéré? Peut-être. Serait-ce là un signe d'une nouvelle perte de souveraineté que nous devons affronter? La triste réalité est, qu'en tant que nation, nous sommes à présent divisés plutôt qu'unis,

et les preuves de ce fait abondent. Loin de moi l'intention d'être un historien arménien contemporain auteur d'une autre déploration des réalités arméniennes du XXIe siècle, mais en même temps je ne peux pas me taire devant l'état des lieux à la fois en Arménie et dans la Diaspora, qui est très éloigné des faux-semblants artificiellement cultivés par les publicistes du président et de tous ceux qui s'accrochent à la situation actuelle.

On peut qualifier la situation présente entre l'Arménie et la Diaspora d'une crise profonde au niveau des élites, conséquence objective des relations immatures et fallacieuses, sans stratégie, ni plans d'action clairs sur le long terme. Il existe de nombreuses raisons de décrire ainsi la situation existante et point n'est besoin d'être académicien ni même versé en sciences sociales pour comprendre les raisons et les causes de cette crise.

L'incapacité de développer des relations mutuellement bénéfiques et confiantes au cours de ces vingt-cinq dernières années est la conséquence d'une crise des élites à la fois en Arménie et dans la Diaspora. L'écroulement de la vie politique et la corruption régnant en Arménie, les structures datées dont dépendent de nombreuses communautés diasporiques pour essayer de se maintenir ne sont pas les facteurs principaux de la crise actuelle. Le «monde arménien», concept propagé il n'y a pas longtemps au plus haut niveau de l'État, n'a pas apporté de résultats substantiels en termes de programme unifié et de méthodologie à suivre, demeurant plus un exercice intellectuel qu'une stratégie claire. On peut s'accorder sur la formule selon laquelle l'Arménie est une chose avec la Diaspora et tout autre chose sans. Mais la triste réalité est qu'actuellement la souveraineté arménienne est totalement marginalisée dans la géopolitique régionale et mondiale, rejetée en tant qu'autorité décisionnaire unique en politique extérieure comme intérieure. L'Arménie est de fait isolée par ses alliés, ou soi-disant alliés, qui la rendant infiniment plus vulnérable qu'auparavant.

La méconnaissance mutuelle et la fausse rhétorique au service d'intérêts particuliers et auto-promotionnels ont accompagné l'essentiel des relations Arménie-Diaspora, marginalisant davantage l'icône fantasmée de «l'Arménie forte de sa Diaspora», celle à laquelle nous aspirions tous dans les premières années de l'Indépendance. Aujourd'hui, les preuves nous démontrent un éloignement, plutôt qu'un rapprochement entre la mère-patrie et les communautés arméniennes à travers le monde. L'Arménie, de son côté, n'a pas réussi à devenir un aimant et un >>>

ARMÉNIE-DIASPORA: UNE PÉRIODE DE CRISE PROFONDE DU MONDE ARMÉNIEN

►►► foyer attirant pour ces communautés diasporiques. Inquiètes devant une souveraineté arménienne dépendante et faible, ces dernières ont aussi préféré rester dans leurs mondes respectifs au lieu de s'employer à renforcer l'Arménie **réelle**, sur les plans politique, économique et bien sûr militaire. Au lieu de cela, une patrie imaginaire prévaut encore dans la plupart des cercles intellectuels et politiques de la Diaspora. Ces 25 dernières années n'ont pas suffi à transformer les schémas de pensée de l'élite diasporique d'une patrie symbolique et imaginée en un pays véritable - importante et **seule** condition préalable au développement de stratégies ultérieures du monde arménien dans sa globalité. Une pensée confuse, méfiante et dispersée a empêché la Diaspora d'être le **SEUL** allié fiable de la mère-patrie, en la poussant vers un environnement où elle s'est trouvée isolée et négligée.

Au cours des 25 dernières années, il n'y a eu aucune tentative de mettre en œuvre une structure qualitativement nouvelle propre à assurer la sécurité effective de l'Arménie et des communautés diasporiques en tant qu'entité stratégique unie. Au lieu de cela ont été perpétués des modèles obsolètes incapables de proposer et de réaliser la moindre avancée à la fois dans les communautés diasporiques et dans leurs relations avec l'Arménie. Des structures partisans subsistantes, des animosités séculaires, des églises divisées et un gâchis inconsidéré d'énormes ressources pour rien - voici la situation à laquelle nous faisons face aujourd'hui.

Tout en s'exprimant au nom de la Diaspora, la plupart des leaders de communautés se placent d'emblée en opposition à l'Arménie au lieu d'essayer d'exprimer leurs affinités et leur soutien. Ces penchants vers une opposition systémique périlleuse sont apparus clairement pendant la période des protocoles arméno-turque, qui a mis en évidence l'absence totale de dialogue entre l'Arménie et les différentes communautés du monde, en tout cas au niveau de l'élite. Les raisons d'une telle attitude sont à la fois subjectives et objectives. L'Arménie, à présent engluée dans la corruption et les violations des droits humains généralisées, a donné naissance à la formule: «Je ne concéderai rien à l'Arménie.» Pendant que beaucoup préféreraient se protéger ou se rassurer derrière de tels mantras et slogans au lieu d'agir, d'autres optaient pour le tourisme et une attitude de mentors à l'égard de compatriotes post-soviétiques tandis qu'ils séjournaient en Arménie et tentaient de redéfinir leur identité.

En 2009, le Ministère de la Diaspora n'a su produire aucun plan de partenariat stratégique, ni de feuille de route globale guidant les relations Arménie-Diaspora. À la place, des réjouissances de type Komsomol soviétiques associées à des remises de prix et des grandes cérémonies ont abouti à - ou plus exactement ont délibérément provoqué - une marginalisation des relations entre Arménie et Dias-

pora. Il est tout à fait évident qu'une des fonctions du Ministère de la Diaspora était de garder les Arméniens de la diaspora à l'écart de toute implication forte et efficace dans les affaires extérieures ou intérieures d'Arménie. Pourtant, une telle présence effective était d'une importance vitale pour limiter l'impact des désastres politiques en Arménie et exercer une influence positive sur les préférences de la mère-patrie en matière de politique extérieure.

Doit-on attendre la moindre avancée lors des 6e rencontres Arménie-Diaspora des 18-19 septembre 2017? **Non**, sans le moindre doute. Les 5 derniers Forums ont montré qu'en toute logique, de tels rassemblements sont plutôt conçus comme des voyages organisés pour les touristes de la diaspora désireux de profiter de la douceur automnale en Arménie. Les participants ne sont guère soucieux de promouvoir l'élaboration de politiques de développement des relations Arménie-Diaspora à court ou long terme ni de défendre la sécurité de l'Arménie en particulier et des relations Arménie-Diaspora en général.

Le Forum Arménie-Diaspora n'apportera guère de progrès dans ces relations stratégiquement cruciales quoique négligées et sous-estimées. Des deux côtés, on se gardera bien d'ouvrir tout débat intellectuel oral où apparaîtrait quelque critique des dangereuses faillites de l'Arménie et des communautés diasporiques. Un tel consensus est une stratégie orchestrée de longue date entre les parties, qui préfèrent la rhétorique patriotique et les slogans faciles à une discussion ouverte et posée. Le document préparatoire diffusé il y a un an pour monter le Conseil arménien est dépassé, ne reflétant pas les difficultés actuelles de la crise des relations Arménie-Diaspora et ne suggérant rien pour les surmonter.

Il est attristant de constater qu'après avoir subi d'énormes souffrances et pertes humaines, le bouleversement de millions de destinées et l'émigration massive d'Arménie, nous voilà devant de nouveaux périls et défis à surmonter face auxquels nous ne sommes absolument pas préparés.

Mesdames, messieurs, nous traversons une crise profonde. Cette crise politique, religieuse et ►►►

L'ARMÉNIE VA ACCUEILLIR LE CONGRÈS MONDIAL DES TECHNOLOGIES DE L'INFORMATION (WCIT) EN 2019

Lors de sa réunion tenue au Mexique en 2014, le Conseil d'administration de l'Alliance Mondiale des Services et des Technologies de l'Information (WITSA) avait approuvé la candidature de l'Arménie en tant que pays hôte du Congrès Mondial des Technologies de l'Information (WCIT) en 2019.

Du 6 au 9 octobre 2019, le Complexe Karen Demirchyan accueillera entre 2000 et 2500 délégués de plus de 80 pays du monde.

Le WCIT, lancé en 1978, est l'évènement international le plus important et le plus réputé pour les leaders mondiaux de la technologie de l'information. Il réunit des hauts fonctionnaires venant de pays différents, des dirigeants d'organisations multinationales, des universités et des centres de recherches scientifiques et des organisations non-gouvernementales.

L'évènement comprend des discussions sur des tendances juridiques, politiques et économiques affectant les processus commerciaux, des présentations de solutions innovantes, des réunions B2B etc.

Les précédentes éditions de WCIT avaient été accueillies par le Canada, les Pays-Bas, la Malaisie, les Etats-Unis, la Grèce, l'Australie, la Chine, l'Espagne, le Japon, l'Angleterre, la France, le Danemark, le Mexique et le Brésil.

Le 9 mars 2015 un accord a été signé au Ministère de l'Economie de la République d'Arménie à propos de l'organisation du WCIT 2019. Il a été signé par Karen Vardanyan, directeur exécutif de l'Union des entreprises de la technologie de l'information, Hayk Chobanyan, directeur de la société UITE Expo et Jim Poisant, secrétaire général de la WITSA. ■

Pour plus d'information: <http://wcit2019.org/>

ARMÉNIE-DIASPORA: UNE PÉRIODE DE CRISE PROFONDE DU MONDE ARMÉNIEN

►►► intellectuelle au niveau des élites pourrait avoir des conséquences désastreuses dans un proche avenir si nous ne parvenons pas à la comprendre et à encourager une nouvelle génération de décideurs à s'engager dans la mise en œuvre de politiques de renforcement du monde arménien. Cette nouvelle génération de décideurs n'est plus celle endoctrinée par la haine politique pour servir des intérêts à courte vue, ni des clones apparatchiks de type soviétique calibrés pour reproduire les vieux modes de pensée.

Il est grand temps, 1400 ans après Khorenatsi, de cesser de nous plaindre de notre faiblesse et notre vulnérabilité et de prendre de vraies mesures pour lutter contre l'effondrement du monde arménien. ■

Hayk DEMOYAN

Directeur du conseil scientifique du Musée du génocide arménien

(www.repairfuture.net)

La version originale de cet article *Armenia-Diaspora: Attempt No. 6 in a Period of Deep Crisis of the Armenian World* est paru sur le site *The Armenian Mirror-Spectator* le 14 septembre 2017.

Université de Genève
Faculté des Lettres - Unité d'arménien

Cours public

par **Valentina Calzolari Bouvier**
professeure d'études arméniennes

Uni-Philosophes, Salle 204
22, Boulevard des Philosophes

Ecrivains arméniens d'URSS à l'époque de la Grande Terreur stalinienne: "papiers brûlés" et déportations

24 novembre 2017, 14h15 - 16h00

"Seul un Turc pouvait juger notre histoire ainsi":
Les Verges en feu de Gourguen Mahari, entre censure, reniement forcé et réécriture

1er décembre 2017, 14h15 - 16h00

Tcharents (1897-1937), poète de la révolution

15 décembre 2017, 14h15 - 16h00

Littérature et régime totalitaire: le dernier Tcharents

Renseignements: valentina.calzolari@unige.ch

La Gaîté depuis 1928

La Gaîté/Intercome SA
13, Rue de la Rôtisserie
1204 Genève
022 311 87 08
info@lagaite.ch
www.lagaite.ch

Articles de fêtes

Guirlandes, ballons & cotillons
Costumes & accessoires de déguisements
Farces & attrapes
Drapeaux

«Երթամ ննջել գիմ Հայաստան» ՄԱՏԵՆԱՊԱՐԱՆԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ ՀԱՐՍՏԱՑԱՒ 15-ՐԴ ԴԱՐԻ ԶԵՌԱԳԻՐ ԱԲԵՏԱՐԱՆՈՎ

Լիանա ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«Հրաշափառ», «հրաշագործ» Աւետարան.

Հաւատաւոր մարդիկ դարեր շարունակ այսպէս են անուանել 1471թ. Երուսաղէմում ընդօրինակուած սուրբ Աւետարանը: Պատմական աղբիւրների համաձայն՝ այն պահուել է Արեւմտեան Հայաստանի Հարսանջակ գաւառակի Գողառիճ գիւղի Ս. Գեորգ եկեղեցում, ապա 1918թ. փոխանցուել Տատայեան գերդաստանի մեծ տիկնոջը՝ տիկին Եղսային: Երկարատեւ դեգերումներից յետոյ Յուլիսի 18-ին այն հանգրուանեց իր հայրենիքում, Մեսրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարանում:

Ձեռագիրը նուիրաբերեցին տիկին Եղսայի թոռները՝ Հրայր Տատայեանն ու Հռիփսիմ Տատայեան— Բարունակեանը: «Ես ձայն լսեցի հայոց լեռներից... Սուրբ Աւետարանն ինձ ասաւ՝ երթամ ննջել գիմ Հայաստան, — յուզախառն խօսքերով՝ Հռիփսիմ Տատայեանը, ձեռագիրը յանձնեց Մատենադարանի գանձարան:— Երբ երբօրս ասացի, որ միտք ունեմ այստեղ բերել Աւետարանը, վայրկենական պատասխան եղաւ, որ շատ ճիշտ որոշում է: Բաւական երկար ուսումնասիրելով աշխարհի տարբեր թանգարաններ, որոշեցի Մատենադարանի ապահով «ձեռքը» յանձնել, քանի որ վստահ եմ, որ այստեղ մասնագէտները կը հոգան ու սրբօրէն կը պահեն այն, ինչպէս Եղսան»:

Տիկին Հռիփսիմէն յիշում է՝ մեծ մայր Եղսան պատմել է, թէ ինչպէս է Աւետարանը անցել Տատայեան գերդաստանին. «Ձեռագիրը մեզ է հասել նրա շնորհիւ, ով նաեւ փրկել է մեր ամբողջ գերդաստանին: Նա շատ լոջօրէն հետեւում էր, որպէսզի գիրքը լաւ պահպանուի: Այն ժամանակ, երբ Հայաստանում դաժան պայմաններ էին, զօր ու գիշեր, երեխու պէս, Աւետարանը փայփայել է, ապա տարել հետը Մարսէ, այնուհետեւ Ամերիկա: Աջքի լոյսի պէս էր պահում, որովհետեւ լաւ էր հասկանում այդ հրաշագործ գրքի նշանակութիւնը»: Ոչ միայն Եղսա տատը, այլեւ բոլորն են իմացել, որ Աւետարանը «հրաշափառ», «հրաշագործ» է: Հաւատալով դրա աստուածային զօրութեանը, տարբեր ազգերի ներկայացուցիչներ դիմել են տեղի քահանային, որպէսզի իրենց համար պարբերաբար կարդայ «սուրբ» գիրքը: «Մեծ մայրս նոյնպէս այցելում էր այդ եկեղեցին ու գիտէր այս հրաշագործ Աւետարանի պատմութիւնը: Ամէն շաբաթ իրիկունս

Աւետարանի կողքը մոմ էր վառում ու աղօթում Հայաստանում ապրող մեր բարեկամների, մեր ազգի, զինուորների ու բանտարկեալների համար: Պարտադրում էր մեզ գրքին դիպչելուց առաջ երեք անգամ ձեռքերը լուանալ եւ շատ զգոյշ լինել: Այսպէս մենք էլ նրանից սովորեցինք, թէ ինչպէս պետք է պահպանենք Աւետարանը», — պատմում է Հռիփսիմ Տատայեանը:

Ազգանուէր գործին երախտահատոյց լինելու համար Մատենադարանի տնօրէնի ժամանակաւոր պաշտօնակատար Վահան Տէր-Ղեւոնդեանը Տատայեաններին պարգեւատրեց «Մատենադարան» յուշամեդալով: Մատենադարանի վերականգնման բաժնի շնորհիւ Աւետարանը կարճ ժամանակում ենթարկուել է մաքրման ու հականեխման աշխատանքների, ու այսօր ձեռագիրն արդէն իր համար յատկացուած տեղում է եւ պատրաստ ցուցադրութեան:

Անյայտ, համեստ հեղինակը

Մատենադարանի ձեռագրագիտութեան եւ մայր ցուցակի բաժնի վարիչ, գլխաւոր աւանդապահ Գեորգ Տէր-Վարդանեանը թանկագին մասուկ է գնահատում 15-րդ դարի ձեռագիր Աւետարանը: Նա անկարելի է համարում որեւէ նիւթական ձեւակերպում տալ: Ասում է. «Ցանկացած ձեռագիր՝ Մատենադարան մտնելուց յետոյ, դադարում է դրամական միաւորով չափուել: Նրա գինն անգին է: Մեր նուիրատուները եւ մենք մեր ազգային արժէքների «պահակներն» ենք: Այս ձեռագրերը մեր ազգի վկաներն ու յիշատակներն են»:

Նրա խօսքերով, ձեռագիրը գրուել է 1471թ. Երուսաղէմում: Ստուգել է՝ 1451-1480թթ. ընթացքում այդպիսի տարի չի եղել, որ Երուսաղէմում ձեռագրեր չգրուէին, որոնք եղել են ամենատարբեր բովանդակութեան ու մեծ մասամբ Աւետարաններ. «Ձեռագրի հեղինակը գուցէ իր արտակարգ համեստութեան պատճառով իր անունը չի գրել: Փոխարէնը միւս ձեռագրերի մէջ առկայ են բազմաթիւ անուններ՝ Գրիգոր, Սիմէոն, Սողոմոն, Թադէոս, Մարտիրոս եւ այլն»: Համեմատելով այդ տարիներին Երուսաղէմում գրուած այլ ձեռագրերի հետ, հնարաւոր է համարում պարզել նաեւ այս ձեռագրի «գրչի» անունը, որն առաւել արժեքաւոր է համարում Երուսաղէմում >>>

ԳԱՌՆՈՒ ՏԱՃԱՐԸ ԿԱՆԳՈՒՆ ՄԱՅ ԿՆՈՋ ՇՆՈՐՀԻ

301 թուականից Հայաստանը Քրիստոնեությունն ընդունում է որպես պետական կրոն: Պատմիչների վկայությամբ՝ Տրդատ 3-րդի զորքերը հրով ու սրով հաստատում էին Նոր կրոնը, անողոքաբար ոչնչացնում հեթանոսական տաճարները, աստուածների մարմարեայ արձանները: Հեթանոսական ամեն ինչ հրի էր մատնում... Հեթանոսական մեհեանների տեղերում քրիստոնեական եկեղեցիներ էին կառուցում:

Գառնիի տաճարը անվնաս է մնացել Տրդատ 3-րդ թագաւորի քրոջ՝ Խոսրովդուխտի շնորհիւ: Խոսրովդուխտը խնդրում է եղբորը չաւերել Գառնու տաճարը, քանի որ այն շատ կարևոր է իր համար: Թագաւորը ընդառաջում է քրոջ աղերսին և հրահանգում սահմանափակուել միայն հեթանոսական Աստծոյ պատկերները ոչնչացնելով:

Միհրի տաճարը վերակառուցուել է 5 անգամ

Անտիկ դարաշրջանին պատկանող Գառնու տաճարը կառուցուել է առաջին դարում: Գրեթե 1500 տարի կանգուն մնալուց յետոյ աւերուել էր կրաշարժից, ապա վերակառուցուել: Այսպէս՝ Գառնու տաճարը փլատակներից յառնել է 5 անգամ, իհարկէ, փլուզման պատճառները եղել են տարբեր:

Տաճարի 24 սիւները խորհրդանշում են օրուայ 24 ժամերը, իսկ տաճար տանող աստիճաններն այնքան խոշոր են և դժուար մագլցելի, որ վերև հասնելուց յետոյ դժուար է պատկերացնել, որ ընդամենը 9 աստիճան են բարձրացել: Աստիճանների բարձրությունը ևս պատահական չէ: Նոյնիսկ ամենաթիկնեղ և բարձրահասակ մարդը, բարձրանալով տաճար, ստիպուած է խոնարհուել ամեն աստիճանի հետ: Աստիճանների հանդիսաւոր վերելքը պահանջում է դանդաղ, վեհապանծ ռիթմ. անհնար է վազել բարձր աստիճաններով, ստիպուած են խոնարհուել ու խորհել:

Տաճարը նուիրուած է եղել արևի աստուած Միհրին: Միհրը, իբրև լոյսի, ճշմարտութեան խորհրդանշ, յաճախ պատկերուել է ցլի (խաւարի) դէմ մենամարտելիս: Հայ արքաները, մասնաւորապէս Տրդատը, իրենց Աստուած-հովանաւորն էին համարում Միհրին, և բնական է այն ենթադրութիւնը, որ հզօր Յոմի դէմ յաղթանակից ու Նրա կողմից թագադրուելուց յետոյ, վերադառնալով հայրենիք, իր գահանիստ վայրում կառուցեց Գառնին, տաճար՝ նուիրուած հենց իր հովանաւոր-Աստուած Միհրին:

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ ՀԱՐՍՏԱՑԱՒ 15-ՐԴ ԴԱՐԻ ՁԵՌԱԳԻՐ ԱԻՏԱՐԱՆՈՎ

»»» գրուած այլ յիշատակարանների շարքում: Պատմում է, որ մարդիկ միջնադարում հայաբնակ տարբեր տեղերից, հիմնականում Հայաստանից կրօնական ուխտ են գնացել Երուսաղէմ ու ապրել են հիմնականում Հալէպում. «Տարածուած սովորութիւն է եղել: Այս մարդիկ սիրել են ձեռագրեր պատուիրել՝ Երուսաղէմի եկեղեցուն նուիրաբերելու համար: Եւ այս պատմական փաստի շնորհիւ է, որ այսօր մենք Երուսաղէմի պատրիարքարանի մատենադարանում ունենք մօտ 4 հազար շատ արժէքաւոր հայերէն ձեռագրեր»: Ստացւում է, որ Երուսաղէմի պատրիարքարանի մատենադարանը իր ունեցած ձեռագրերով Երեւանի Մատենադարանից յետոյ երկրորդն է: «Այս ձեռագիրը պարտադրում է, որ յատուկ ուսումնասիրուի Երուսաղէմի հայկական գրչութեան օջախի պատմութիւնը», - նկատում է Մատենադարանի գլխաւոր աւանդապահը:

Արժէքաւոր են գնահատում նաեւ ձեռագրի արծաթէ կրկնակազմն ու մանրանկարչութիւնը. «Ես ամբողջ կենսւքս ձեռագրեր եմ ուսումնասիրել, այս տեսակ կազմ առաջին անգամ եմ տեսնում: Որոշ ժամանակ անց հայկական արծաթագործութեամբ զբաղուող մասնագէտները յատուկ ուշադրութեամբ սա նոյնպէս ուսումնասիրութեան կ'ենթարկեն: Նոյն կերպ նաեւ ձեռագրի մանրանկարչութիւնն ու մնացած յատկանիշները»: ■

Լ. Ս.

(Հայաստանի Հանրապետութիւն)

Աստուածային մենաշնորհ

Հետաքրքրական է, որ աշխարհի ժողովուրդներից միայն հայերը դիցարանում ունեն հիւրընկալութեան և ընտանեկան օջախի պահապան աստուածութիւններ: Վանատուրը հին հայերի դիցարանում հիւրընկալութեան աստուածն է՝ պանդուխտների, օտար ճամփորդների հովանաւորը, Նրանց ապաստան ու օթեան տուողը: Հէնց սրանով է բացատրում հայերի տօնական սեղաններին անակնկալ հիւրերի համար միշտ մէկ սպասք աւելի դնելու սովորութիւնը: Դա տուրք է Վանատուր աստծուն, ինչպէս նաև «հիւրն Աստծուն է» արտայայտութեանը որը նոյնպէս ունի հեթանոսական արմատներ:

Նանէն ընտանիքի միասնականութեան աստուածուհին է: Ի պատիւ Նանէ դիցուի ու այսօր էլ շատ ընտանիքներում տան աւագ կնոջը «Նանի» կամ «Նան» ենք կոչում:

2011 թուականի մայիսի 24-ին «Գառնի» պատմամշակութային արգելոց-թանգարանը արժանացել է ԵՌԻՆԵՍԿՕ-ի 2011 թ. Մելինա Մերկուրի մշակութային լանդշաֆտի պահպանման և կառավարման բնագաւառում միջազգային (ԵՌԻՆԵՍԿՕ-Յունաստան) հեղինակաւոր մրցանակի: ■

(www.armeniasputnik.am)

HOMMAGE À ELIANE BAGHDASSARIAN

Baghdassarian, un nom bien de chez nous, l'Arménie.

Pourtant Eliane est née fribourgeoise et était aussi bien une authentique Suissesse, qu'une authentique Arménienne et avait toutes les qualités helvétiques: la discrétion, la réserve, la sobriété, toutes qualités qu'on aurait pu confondre avec une certaine timidité, voire une certaine distanciation, pour ceux qui ne la connaissaient pas.

Chère Eliane, nous nous sommes connues il y a plus de vingt ans, vingt ans d'une longue amitié, grandie au cours de longues conversations, où notre passion pour la culture arménienne fut aussi le ferment d'un lien sûr, fort et fidèle et intime.

La vie d'Eliane était compartimentée.

Il y avait d'abord sa vie quotidienne avec Vasquen, son grand amour, son mari, pour lequel elle serait allée au bout du monde, son idole pour lequel elle nourrît un amour qui fortifia une vie conjugale de presque 60 ans.

Il y avait Luc, son fils, Luc Baghdassarian, pianiste de renommée internationale et chef d'orchestre, sa raison de vivre, son oxygène, son fluide vital, dont elle parlait d'abord à chacune de nos rencontres. Ses concerts, ses répétitions, les anecdotes et péripéties de ses déplacements musicaux dont elle se délectait avec les yeux brillants de plaisir et nous faisait partager sa joie. Sa fierté de prendre en charge les travaux d'enregistrement de son fils.

Et puis il y avait la culture arménienne, pour laquelle elle a œuvré sans relâche au sein de la Fondation Topalian. La culture arménienne qui n'avait pas de secrets pour elle, cette culture arménienne qu'elle a tant aimée pour nous la faire aimer.

Après le décès de notre grand ami Armand Gaspard, journaliste au *Journal de Genève*, qui nous a accompagnés tant d'années et a relaté tous nos événements culturels, c'est naturellement vers Eliane que nous nous sommes tournés, pour porter notre parole, notre culture écrite, au *Salon International du Livre de Genève*, où la Fondation Topalian fait vivre chaque année, depuis plus de vingt ans, la culture arménienne.

Ce fut un rôle qu'elle prît très au sérieux et a accompli avec très grand professionnalisme. Elle se préparait longtemps à l'avance, connaissant tous les noms des conférenciers et tous les titres des auteurs. Pourtant elle s'avancait toujours très discrètement, s'asseyait au premier rang, pour mieux entendre disait-elle, avec une petite tasse de café et son éternel bloc-notes, qu'elle gribouillait intensément des jours durant, à tel point qu'on se demandait si elle en comprendrait elle-même les calligraphies qui remplissaient ce bloc-notes, calligraphies qui n'étaient en fait que l'ancienne sténographie qu'elle utilisait avec adresse. Paniquées, nous lui demandions si elle pourrait tirer quelque chose de ce bloc-notes noirci de sa sténographie lors de ces sessions annuelles de cinq jours du *Salon du Livre*.

Et puis chaque année le miracle s'accomplissait, soudain tout était là, dans la clarté et dans la précision toute professionnelle qui étaient sa marque. La perfection. Rien ne manquait.

Eliane au Victoria Hall, avant le concert dirigé par son fils Luc le 24 avril 2015

Et pourtant elle nous disait avec sa modestie habituelle, qu'elle aurait pu faire mieux mais que le temps lui avait manqué.

Compagne présente aux événements de la communauté, elle en faisait le compte-rendu le lendemain dans le journal *Artzakank*.

Les mots sont faibles pour exprimer ce qu'Eliane fût pour nous, pour notre communauté et surtout pour la Fondation Topalian.

Compagne inlassable de notre culture, propagandiste infatigable par ses écrits au style résolument moderne, Eliane a œuvré à la diffusion de notre culture arménienne, jusqu'à plus de 80 ans.

Chère Eliane, pour l'amitié que tu nous as témoignée, pour ton dévouement à faire vivre et connaître notre culture, nous te remercions avec humilité et avec amour et notre reconnaissance et notre mémoire te sont acquises.

Nous nous consolons en t'imaginant accueillie auprès du Tout-Puissant qui veille maintenant sur toi, mais qui, connaissant tes qualités, t'a déjà confié une charge de scribe pour écrire les chroniques du Paradis.

A toi Eliane. Merci! ■

Conseil d'administration de la
Fondation Hagop D. Topalian

CONCERTS

*Dimanche 3 décembre 2017 à 17h
Café-Théâtre de la Voirie, Pully (VD)*

Florence von Burg, violon
Luc Baghdassarian, piano

Oeuvres de Mozart, Beethoven, Schumann,
Komitas, Brahms

*Dimanche, 17 décembre à 17h00
Salle de spectacles, Renens (VD)*

Max La Chenille de Daniel Eisler

Orchestre des Variations Symphoniques (OVS)
Luc Baghdassarian, direction

www.florencevonburg.com / www.lucbaghdassarian.com

SOMMET SARGSYAN-ALIEV À GENÈVE REMISES DE MÉDAILLES À VARTAN SIRMAKES ET ALBERT BOGHOSSIAN

Le 16 octobre 2017, les présidents d'Arménie et d'Azerbaïdjan se sont rencontrés dans la résidence du représentant permanent de la Suisse auprès de l'Office des Nations Unies à Genève. Cette rencontre était organisée par les médiateurs américain, russe et français du Groupe de Minsk de l'OSCE. Selon une déclaration conjointe diffusée par les ministres arménien et azerbaïdjanais des affaires étrangères et la troïka des médiateurs *"la rencontre s'est déroulée dans une atmosphère constructive. [...] Les présidents [Serge Sargsyan et Ilham Aliyev] sont tombés d'accord pour prendre des mesures en vue d'intensifier le processus de négociations et des mesures supplémentaires pour réduire les tensions sur la Ligne de contact"*.

Plus tard dans la journée, le président Sargsyan a rencontré un groupe de représentants de la communauté arménienne au siège de l'ambassade d'Arménie à Genève où il a remis des médailles de premier rang à **MM. Vartan Sirmakes** et **Albert Boghossian** pour les services rendus à la patrie. Rappelons qu'en mai de cette année le président arménien avait décoré **M. Vahé Gabrache** de la médaille Movses Khorenatsi pour sa contribution au développement des relations entre l'Arménie et la diaspora.

En s'adressant aux représentants de la communauté présents, M. Sargsyan a déclaré qu'il s'était entendu avec son homologue azéri pour *"prendre des mesures pour mieux dissiper les tensions de telle sorte qu'il n'y ait plus de pertes sur les lignes de front"*. *"Je dois dire que le président de l'Azerbaïdjan est aussi préoccupé que moi par cette question [...] Lui aussi réalise parfaitement la complexité du problème, mais le problème est tel que la solution n'en sera jamais facile"* a-t-il ajouté. Le président arménien a par ailleurs exclu toute solution qui restaurerait le contrôle de l'Azerbaïdjan sur l'Artsakh.

Malgré ces déclarations, moins de 72 heures après ce sommet un soldat arménien a été tué par un tir azéri sur la ligne de front et les jours qui ont suivi ont été marqués par des violations du cessez-le-feu de la part de l'armée azerbaïdjanaise. ■

ELIANE BAGHDASSARIAN N'EST PLUS!

Celles et ceux d'entre nous qui ont eu la chance de connaître et de côtoyer Eliane Baghdassarian regretteront profondément son humanité, son sens de l'amitié et son engagement envers notre communauté.

Ma première rencontre avec Eliane remonte à 1988, aux lendemains du terrible tremblement de terre qui a ravagé le Nord de l'Arménie. Je la vois encore avec son petit tablier dans la salle de l'Eglise Saint-Hagop de Troinex en train de préparer les cartons d'aide humanitaire destinée à la population des zones sinistrées. En ces jours de grande solidarité, nous étions nombreux à participer à ces tâches et tout naturellement nos discussions tournaient autour de l'Arménie. Eliane se montrait très concernée par ce qui se passait dans le pays des ancêtres de son époux.

Plus tard, sa précieuse collaboration avec Artzakank m'a permis de découvrir une personne au grand cœur, dotée d'une grande sensibilité et d'une extrême gentillesse. Son style franc et son sens de l'humour qui caractérisaient ses articles furent appréciés par nos lecteurs durant de longues années.

Les visiteurs du stand arménien au *Salon du Livre* pouvaient bénéficier des conseils d'Eliane sur les livres exposés. Je garde de très beaux souvenirs de nos échanges enrichissants sur différents ouvrages traitant de l'Arménie ou des Arméniens parus ces dernières années.

Eliane était parmi nos rares lecteurs qui réagissaient aux articles publiés dans le journal. Le négationnisme de l'Etat turc et toute information relative aux actions de ce dernier visant à empêcher la reconnaissance du génocide des Arméniens par un nouveau pays suscitaient son indignation la plus vive. Avec sa disparition, nous perdons une fervente défenseur de la cause arménienne.

Artzakank présente ses plus sincères condoléances à son époux Vasquen, son fils Luc et sa belle-fille Florence. ■

Maral Simsar

"Coup de coeur pour l'Arménie"

**CONCERT DE BIENFAISANCE
en faveur de l'association KASA**

Richard Galliano, accordéon,
en compagnie de
l'Orchestre National de Chambre d'Arménie

**Jeudi 11 janvier 2018 à 20h00
au Bâtiment des Forces Motrices, Genève**

Billets: www.ticketcorner.ch
Rabais de 7% sur billets commandés auprès de
l'organisateur, ALTARES SA
(info@altares.ch ou 022 700 84 84)

«ՈՐ ՔԱՐԸ ՈՐ ՎԵՐՑՆԵՔ, ՏԱԿԸ ՀԱՅ ԿԱՅ»

Բապիա Միսե

Խմբ. Այս յօդուածը լոյս տեսած է Թրքական "թէլ-թէքս լուրեր" կայքէջին վրայ և թարգմանաբար արտատպուած՝ Պոլսոյ «Մարմարա»-ի 25 Սեպտեմբեր 2017-ի թիւին մէջ:

«Կարսի փողոցներուն մէջ հա՛յ որսանք»: Այսպիսի սպառնալիք մը ըրած էր Կարսի "Իւլքիւ" օճախներու նախագահը երբ ան ջղայնացած էր նշանաւոր ճագի դաշնակահար Տիգրան Համասեանի կողմէ Անիի աւերակներու մէջ տրուած համերգէն:

«Բոլորդ հայ էք, բոլորդ ալ պիտի սպաննենք»: Բարձրախօսներէն այսպէս պոռագած էին երբ ճեզիրէի մէջ ոստիկանական կառքերու կողմէ քիւրտերու դէմ միջամտութիւններ կը կատարուէին օրեր շարունակ:

«Այստեղ հայոց գերեզմանատուն չէ»: Տեղապաշտ-Ֆաշիսթ ցուցարարներու կողմէ այսպիսի լոգունգ մը արձակուած էր Այսէլ Թուրքուքի մօր Անգարայի մէջ կատարուած յուղարկաւորութեան ընթացքին:

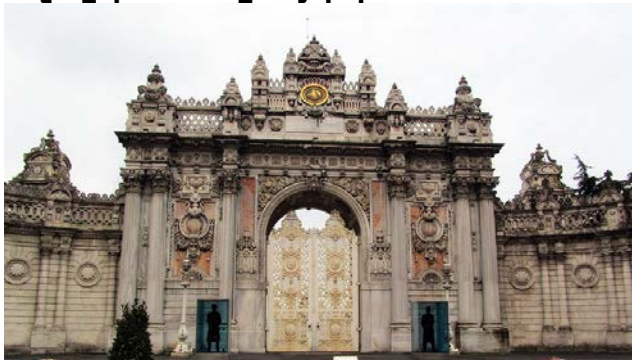
«Հայու լաճ»: Ահաւասիկ խօսք մը որ Թուրքիոյ հանրապետութեան մէջ կը գործածուի առանց բացառութեան բոլոր անոնց դէմ որոնք էթնիք տարբեր պատկանելիութիւն ունին կամ որոնց դէմ մէկը սա կամ նա պատճառով կը ջղայնանայ: Ամէն մարդ իր կեանքին մէջ գոնէ մէկ անգամ լսած է, իսկ ես հարիւրաւոր անգամներ լսած եմ այս նախատինքը:

«Ես ալ հայ դրացիներ ունիմ, հայերէ որեւէ վնաս չտեսայ»: Լաւագոյն խօսքը զոր կ'արտասանենք, այս է, սակայն այս ալ կերպով մը մեզմէ տարբեր կը նկատէ հայը:

Եւ դեռ ինչե՛ր:

Ո՛ր քարը որ վերցնենք, տակը հայեր կան:

**Այո, ո՛ր քարը որ վերցնենք, որ քարին որ նա-
յիք, որ քարին վրայ հիանաք, անոր տակը,
առջեւը կամ ետեւը հայեր կան:**

Կարապետ Պալեանի կառուցած Տոլմապահճէի պալատի մուտքը (Նկարը՝ Մեհմետ Եամանլի)

Այս երկրին արեւելքէն մինչեւ արեւմուտք բոլոր շրջաններուն մէջ կը տեսնենք գեղագիտական հրաշալիօրէն գեղեցիկ շէնքեր, բոլորն ալ ճարտարապետական գլուխ գործոց, որոնց նայելով կ'ըսենք, «Երանի թէ հոս ապրէիք», բոլոր ասոնց տները, ճարտարապետները քարակոփները, հայեր էին: Հին Մարտինի կախարդական փողոցները, բոլորն ալ հայկական գործեր են:

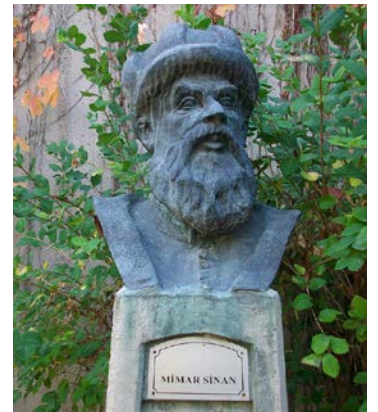
Տիյարապքըրի Սուր շրջանի մէջ խաները, ջրաւազաններով բակերը, երազային շէնքերը: Այսօր Թուրքիոյ չորս կողմը շէնքեր որոնք կը գործածուին որպէս պաշտօնատուն եւ դպրոց, բոլորն ալ հայերու կողմէ կառուցուած գեղեցկութեան սմոյշներ են:

Երգե՛ր, երաժշտութիւնսե՛ր, պարե՛ր, աղանդերսե՛ր եւ ինչե՛ր:

Պայտագործներ, երաժշտագետներ, խոհարարներ, դերձակներ, բժիշկներ, ոսկերիչներ, երկաթագործներ, կօշկակարներ, այս երկրին մէջ ինչ ասպարէզ որ կայ արուեստի, ճարտարապետութեան արհեստի, գեղագիտութեան եւ աչքի լոյսի վրայ հիմնուած, բոլորն ալ հայերուն ձեռքէն ելած են:

Մեծամասնութեամբ անոնք որ այս երկրին հարստութիւն եւ արժէք շահեցուցած են իրենց խելացի, աշխատասեր ստեղծագործ բնաւորութեամբ, հայ են, ներառեալ Միմար Սինանը:

**Այո, Այս երկրին մէջ
գեղեցիկ, քաղաքա-
կիրթ եւ նուրբ ինչ
քար որ կայ ատոր
տակ հայեր կան:**

Միմար Սինանի Կիսանդրին (Wikipedia)

Իսկ մենք, փոխանակ անոնց շնորհակալութիւն յայտնելու, յարմար նկատէր ենք, անոնց գլուխը քարով ճզմել, այդ գլուխը երբեք դուրս չբերել քարին տակէն, կարծես երդում ըրած ենք այս ուղղութեամբ:

Ճիշդ հարիւր տարիէ ի վեր

Երբ քիւրտին բարկանաք, «Հայու լաճ», երբ աւազակներուն ջղայնանաք, «Հայու արմատ», երբ քաղաքագետներուն բարկանաք, «Էհ, ան արդէն հայ է» կ'ըսենք եւ ասիկա մեր առաջին պարտականութիւնը կը նկատենք:

Այդ հայը այդ քարին տակէն երբեք դուրս պիտի չհանուի: Մենք այդ հայը յաւերժօրէն թաղեր ենք այդ քարին տակ:

Մինչդեռ հայկական ցեղասպանութեան ընթացքին միայն ժողովուրդ մը չէ որ կոտորուեցաւ, հսկայ հարուած մը տրուեցաւ քաղաքակրթութեան ճամբուն, առկախուեցաւ մարդկութեան յեղաշրջումը: Սպանուեցան արուեստի, արհեստի, ճարտարապետութեան եւ գեղագիտութեան եւ տակաւին ինչ որ կրնաք յիշել, բոլորին նրբութիւնը:

Կախաղան հանուեցան քաղաքակրթութիւնն ու նրբութիւնը:

Հիմնովին փոխուեցաւ ապրումի գնացքը:

Որովհետեւ ասիկա եղաւ ճամբու բաժանում մը, >>>

«ՈՐ ԶԱՐԸ ՈՐ ՎԵՐՑՆԷՔ, ՏԱԿԸ ՀԱՅ ԿԱՅ»

»»» որու ընթացքին մարդկությունը գեղեցիկ է հրաժարեցաւ եւ բռնեց տգեղին ճամբան:

Սպանդներու իրերայաջորդութիւն մը, որ անպատիժ մնալով անելի վերջ ճամբայ բացաւ Հիթլերի գործադրած հրեական ցեղասպանութեան եւ հրեաներու դէմ գործադրուեցան վայրագութեան եւ թշնամութեան ամենէն ծանր միջոցառումները:

Մարդկութիւնը, որ 1915-էն առաջ լաւ ու գեղեցիկ կրնար ընտրել, 1915-ին հրաժարեցաւ բոլոր արժեքաւոր հաւանականութիւններէն եւ դաշնակցութիւն կնքեց խաւարին հետ եւ այս չարութեան անծքը, այսպիսի մեծ յանցագործութենէ մը ուղղակի կամ անուղղակի կերպով պատասխանատու եղողներու վրայ ապագայի կնիք մը իջեցուց: Որովհետեւ ամբողջ աշխարհը ցնցող այս չարագործութեան դիմաց ոմանք ուղղակի որպէս մարդասպան, ոմանք ալ իրենց վախկոտութեան եւ անտարբերութեան պատճառաւ հանդիսատես մնացին ու կերպով մը դարձան այս մեծ սպանդին մէկ մասնիկը:

Կոտլոց Վանքի Սուրբ Կարապետ եկեղեցին (horizonweekly.ca)

Եւ այս մութ կնիքը հայ ըլլայ կամ չըլլայ, փոխեց բոլոր մարդոց ճակատագիրը:

Հայոց ցեղասպանութիւնը միայն մէկ ժողովուրդին կենսաջուրը չչորցուց այլ չորցուց ամբողջ մարդկութեան կենսաջուրը:

«Բոլորդ հայ էք, բոլորդ պիտի սպաննենք»:

Թուրք եւ քիւրտ քաղաքականութիւնը ամբողջովին բարձրացած է հայերէն թալանուած ապրանքներու վրայ: Իւրաքանչիւր թուրք կամ քիւրտի պապերէն մէկուն կամ մէկ քանիին ձեռքերուն վրայ հայու արիւն կայ, շատեր գիտնալով կամ առանց գիտնալու նստած են հայերէն թալանուած ապրանքի մը վրայ, եւ այսօր ալ տակաւին այդ պատմական գեղեցկութիւններու տակ գանձ փնտռողներու քանդուածները կը շարունակուին, ու հակառակ այս բոլորին, ափ մը գերեզմանն անգամ շատ կը տեսնենք հայերու:

Հայերը՝ որոնք հարիւր տարի առաջ մէկ միլիոն բնակչութիւն ունէին եւ այսօր ընդամենը 60 հազար անգամ չեն, հայերը՝ որոնք թուրքերէն ալ առաջ կ'ապրէին այս աշխարհագրութեան մէջ, չեն հաշտուիր իրենց պապենական հողերը թողուլ երթալու ցաղափարին հետ, ու, հակառակ այսքան չարութեան, կը շարունակեն ազնուօրէն ու նրբօրէն դիմադրել, եւ մերինները որեւէ անպատեհութիւն չեն տեսներ անոնց ամեն վայրկեան վախ ու տառապանք:

«ԻՄ ԱՅԳԻՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ՑԱՆԿԱՑՈՐՆԵՐԸ ԿԱՐՈՂ ԵՆ ԱՐՑԱԽՈՒՄ ԻՐԵՆՑ ԾԱՌԸ ՏՆԿԵԼ

Արցախում ստեղծուել է «Իմ այգին» բարեգործական հիմնադրամը, որի նպատակն է Արաքս գետի հովտում հիմնել պըտղատու այգիներ:

«Արցախպրես»-ի հետ զրոյցում նախաձեռնութեան հեղինակներից սեւակ Խաչատրեանի խօսքով, ծրագիրը ամեն հայի, անկախ գտնուելու վայրից, հնարաւորութիւն է ընձեռում առանց անմիջական մասնակցութեան և ժամանակի կորստի Արցախում հիմնել սեփական այգին: «Հիմնադրամի հաշուեհամարին փոխանցելով 5000 ՀՀ դրամ (հաշարկը կատարուել է գիւղատնտես մասնագետների կողմից), նուիրատուն ձեռք է բերում իր իսկ կողմից ընտրած մէկ պտղատու անուանական ծառ, որի բերքը, սկսած չորրորդ տարուց, տնօրինում է անձամբ՝ 50 տոկոսի չափով: Նուիրատուի ծառի բերքի միւս 50 տոկոսի հասոյթը պատկանում է հիմնադրամին՝ այգիների ստեղծման և դրանք հետագայ տարիներին պահպանելու համար», - ասել է Խաչատրեանը:

Ըստ նախաձեռնութեան հեղինակի՝ հիմնադրամի ստեղծման նպատակն է նախ ազգովի իրացնել պատմականօրէն հայկական հողերը, դրանով նաև վերջ դնելով անիմաստ խօսակցութիւններին, ինչպէս նաև նպաստել և աջակցել Արցախում գիւղատնտեսութեան զարգացմանը: «Մենք գտնում ենք, որ Արցախում գիւղատնտեսութեան զարգացման համար առկայ են շատ լաւ նախադրեալներ և, ներգրաւելով համահայկական ներուժը նուիրատուութիւնն ու ներդրումը կարող ենք դարձնել փոխշահաւետ», - նշել է Խաչատրեանը և յաւելել, որ ծրագրի մասին լսելով արդէն բազմաթիւ հայրենակիցներ մասնակցութեան ցանկութիւն են յայտնել:

Ծրագրին մասնակցել ցանկացողները կարող են դիմել հիմնադրամին (allarmeniangarden@gmail.com կամ Հեռ. +374 97 78 19 88, +374 97 20 75 85, +374 77 27 05 91).

պատճառելու մէջ: Անոնք 70 միլիոնին մէջ չեն կրնար տեղ մը բանալ 60 հազար հայու:

Եթէ մէկը գիտու նշան մը տայ, իրենց «փալա»ներուն պիտի փաթթուին դարձեալ:

«Չկրցայ յագենալ քեզի դէմ գործադրուած թալաններէն, տո՛ւր տակաւին, սա ալ տուր, նա ալ տուր, դաշնակո՛ տուր, գիրքո՛ տուր, ջութակո՛ տուր, կինո՛ տուր, զաւակո՛ տուր, կեանքո՛ տուր, բոլորն ալ տուր, բոլորն ալ իմն են»:

Ա՛խ ո՞ւր էիր Աստուած:

Բ.Մ.

LE DANEMARK SE RETIRE DU FINANCEMENT DE LA MINE DE TEGHUT

L'exploitation des mines métalliques en Arménie fait l'objet de vives controverses en raison de son impact négatif sur l'environnement. Un exemple frappant est celui de l'usine d'enrichissement minier à Teghut (région de Lori) qui a déclenché, dès 2006, l'un des plus grands mouvements de protestation environnementale de l'histoire récente de l'Arménie (voir notre article *"L'exploitation des mines de Teghut a commencé"* dans Artzakank N° 196, janvier/février 2015). Malgré plusieurs manifestations organisées à Erevan et l'appui de célébrités arméniennes à ce mouvement, l'inauguration eut lieu le 20 décembre 2014 en présence du Président Serge Sargsyan, qui souligna le soutien ferme du gouvernement au projet.

La construction du combinat et l'exploitation du gisement de Teghut, riche en cuivre et en molybdène, sont effectuées par Teghout CJSC, une filiale du groupe Vallex, contrôlé principalement par l'entrepreneur russo-arménien Valeri Mejlumyan. Le groupe a investi environ USD 380 millions provenant pour la majeure partie des prêts consentis par la banque russe VTB. Cette dernière, à son tour, avait obtenu un de ces prêts pour un montant de USD 62 millions d'un fonds de pension danois.

Le 16 octobre 2017, l'agence danoise Export Credit (EKF), un organisme public chargé de la promotion des exportations danoises, a publié un communiqué officiel sur son site dans lequel elle annonçait que EKF et PensionDenmark, un fonds de pension privé, annulaient leur crédit d'une valeur de USD 62 millions accordé à Vallex Group en 2013 pour l'exploitation de la mine de Teghut. Le fonds de pension avait fourni ce crédit à condition qu'il soit canalisé dans l'achat du matériel métallurgique à la société danoise FLSmidth. EKF était intervenue en tant que garant, c'est-à-dire, elle aurait couvert la perte de PensionDenmark au cas où VTB Bank n'aurait pas été en mesure de rembourser le prêt au fonds de pension. A l'époque, ce dernier avait estimé qu'il s'agissait d'un *"investissement dans un projet plus rentable que les obligations"*. En 2016, le Président Serge Sargsyan a décerné au directeur général de FLSmidth une médaille de gratitude *"pour sa contribution au développement du secteur minier en Arménie et pour coopération productive."*

EKF souligne dans son communiqué que la raison pour l'annulation de l'accord de prêt est l'absence de volonté de Vallex d'améliorer la situation sociale et environnementale en dépit de nombreux avertissements. *"La décision est l'aboutissement d'un long processus [...] Avant les vacances d'été nous avons pris le premier pas vers une éventuelle sortie par un avertissement écrit indiquant que nous nous retirerions si la mine ne se conformait pas à nos exigences. L'avertissement a été suivi par un ultimatum qui s'est soldé par un message adressé à la mine l'informant que nous nous retirons du financement du projet."* déclare Anette Eberhard, CEO de EKF.

Le même jour, le journal "Ekstra Bladet" a publié une enquête de Jens Malling sur la situation de la mine de Teghut et les investissements danois. L'article décrit de manière détaillée non seulement les problèmes écologiques mais aussi les problèmes d'ordre légal, des violations des droits des communautés locales, ainsi que les problèmes de la fonderie de cuivre d'Alaverdi gérée par la même société (Vallex). Les photos prises par Malling montrent clairement la pollution de la rivière Shnogh par les eaux usées du bassin des résidus de la mine. Les évaluations qui soutiennent que le bassin des résidus de Teghut n'est pas sismiquement stable et qu'il ne correspond pas aux normes de construction des bassins de réception des résidus miniers se basent sur l'étude réalisée par Swedish Geological AB qui avait été mandaté par la Banque mondiale.

(Photo crédit: Jens Malling)

Dans son communiqué, EKF évoque ces mêmes problèmes: pollution de l'eau, problèmes liés au bassin de résidus et mauvaises conditions de travail à la fonderie d'Alaverdi. "Ekstra Bladet" cite aussi Davit Tadevosyan, le responsable des relations publiques chez Vallex, qui explique que l'eau du bassin des résidus a été déversée à quelques reprises *"mais qu'elle n'avait pas pollué la rivière de toute façon"*. Quant à la stabilité sismique du bassin, Tadevosyan déclare: *"Lorsqu'il sera terminé, il deviendra le bassin de résidus miniers le plus haut du monde et sera contrôlé par des ingénieurs. Je ne sais pas sur quoi se base le rapport de la Banque mondiale."*

EKF fait remarquer que sa décision de financement en 2013 était basée sur des consultations avec les différents acteurs concernés, y compris des représentants de la société civile. Cependant, il convient de noter qu'en 2013, le mouvement Save Teghut avait fait part de ses inquiétudes à l'agence danoise notamment en lui adressant une lettre détaillée, alors que les résidents des villages de Teghut et de Shnogh avaient soumis une pétition. Par la suite, de nombreuses alertes avaient été lancées par des activistes et des groupes sur les nombreuses violations et problèmes écologiques.

LE DANEMARK SE RETIRE DU FINANCEMENT DE LA MINE DE TEGHUT

➤➤➤ En réponse au communiqué de l'EKF, Vallex a déclaré qu'il n'avait jamais signé un accord de prêt avec EKF et que dès lors il ne commenterait pas l'arrêt du financement danois. Il a insisté que ses opérations étaient conformes aux normes environnementales en vigueur.

Levon Galstyan de *Armenian Ecological Front* (armecofront.net), une organisation non-gouvernementale opposée au projet, a rejeté la réaction de Vallex la qualifiant de "manipulations primitives". M. Galstyan a salué la décision de EKF en ajoutant qu'elle a créé un "précédent" qui aiderait à prévenir l'exploitation de nouvelles mines métalliques en Arménie. Il a signalé que sur la base de cette décision son organisation demandera au gouvernement arménien d'inspecter et finalement d'arrêter le fonctionnement de la mine.

Le Ministre de la protection de l'environnement Artsvik Minasyan, quant à lui, a déclaré à azatutyun.am (service arménien de RFE/RL) que son ministère était en train d'étudier l'affaire et évaluera si Vallex avait respecté ses obligations relatives à la protection de l'environnement.

Selon *Save Teghut* et *Armenian Environmental Front* (AEF), le retrait du fonds de pension danois de ce projet démontre que les tentatives de Vallex de dissimuler la situation réelle en Arménie et de présenter d'"excellents" rapports aux donateurs et créanciers ont finalement échoué. La pression de l'opinion publique et les appels à la responsabilisation en Arménie et au Danemark ont conduit l'organisme public et le fonds de pension danois à réagir et empêcher que leur réputation soit ternie davantage. En substance, cette décision reflète le résultat des efforts soutenus et de longue haleine des citoyens qui avaient de sérieuses inquiétudes quant à l'exploitation de la mine à Teghut.

Toujours selon *Save Teghut* et *AEF*, la décision du fonds de pension danois prouve également que les sociétés minières qui évoquent sans cesse les normes internationales sont des escrocs. Bien avant le début de l'exploitation de la mine, les écologistes et les scientifiques avaient tiré la sonnette d'alarme concernant les risques sérieux qui auraient dû être considérés comme des motifs suffisants pour désapprouver le projet minier. Hélas, ces risques se sont concrétisés et ont entraîné des dommages considérables à la nature, la population et l'économie avec la disparition de plusieurs centaines d'hectares de forêt et la destruction du précieux écosystème de la région, sans compter les expropriations imposées aux villageois. ■

M.S.

Sources:

<http://www.armecofront.net/en/news/denmark-pulls-out-from-the-teghut-mine/>
<https://www.azatutyun.am/a/28817980.html>

TROINEX A 200 ANS

2017 est le 200ème anniversaire de la création de la commune de Troinex. Pour fêter ce bicentenaire, les autorités communales ont concocté diverses manifestations qui se sont déroulées et se dérouleront tout au long de l'année.

Le 12 février déjà, nous étions à l'affiche avec un concert de musique de chambre dans notre église et des portes ouvertes dans notre Centre. Plus de deux cents troinésiennes et troinésiens étaient venus ce jour-là.

Le 16 septembre, la commune de Troinex avait organisé un tournoi sportif pluridisciplinaire. L'équipe de volleyball de l'UAS, Les DZIV DZIV (Les Hirondelles), a brillé pendant les 5 parties qu'elle a dû affronter. Qui a gagné la finale disputée contre les pompiers de Troinex? Les DZIV DZIV, bravo !

Le samedi 23

septembre, c'est une promenade "découverte de la commune" qui était au programme. L'un des postes était notre église et notre Centre. Les marcheurs ont été accueillis dans l'église par le Père

Goossan Aljanian, puis dans la bibliothèque par Névrig Azadian et Garabed Yelegen. Ensuite, ils passaient devant le stand de produits d'Arménie tenu par Julieta Ovanessian et Raffi Garibian avant de descendre au foyer pour goûter vin et spécialités arméniennes préparées par Annie, Julieta, Méda, Névrig et Ursula. Le service et les explications étaient assurés par Grant Akopyan et Raffi Giragossian. Enfin, nos visiteurs découvraient 2000 ans d'architecture arménienne grâce aux photos exposées sur les murs de la grande salle.

Entendre les échos enthousiastes des quelques cent promeneurs et des organisateurs a été la plus belle des reconnaissances pour tous ceux qui ont œuvré à cette promotion de l'image arménienne dans la commune. ■

D.P.

PARUTION PROCHAINE - PRINTEMPS 2018

GUIDE TRILINGUE
Français - Arménien - Anglais

LE TEMPLE DE GARNI
Un édifice antique à multiples fonctions

ARMENUHI MAGARDITCHIAN

Informations et précommandes:
armenuhi@bluewin.ch

LE 300e ANNIVERSAIRE DE SAN LAZZARO DEGLI ARMENI

Le 8 septembre 1717, l'Abbé Mkhitar de Sebaste établissait sur l'île Saint-Lazare dans la lagune de Venise le siège de sa congrégation, qui pendant trois siècles allait jouer un rôle de premier plan dans le développement culturel et la régénération du peuple arménien.

L'ordre Mkhitariste fut fondé en 1701 à Constantinople par un jeune moine arménien, Mkhitar, qui quitta la cité impériale en raison des persécutions religieuses pour se rendre à Morée (Péloponnèse) avant de trouver un dernier refuge à Venise en 1715. Deux années plus tard, la République sérénissime lui offrit une résidence permanente sur l'île Saint-Lazare.

Mkhitar s'appliqua à donner à ses disciples un haut niveau d'éducation portant une attention particulière au riche héritage culturel arménien. Il développa également une intense activité d'édition. De ce fait, le monastère de Saint Lazare devint vite un centre important d'études, de recherches et de formation.

Les Pères Mkhitaristes publièrent un grand nombre de grammaires de langues occidentales pour les Arméniens ainsi que des manuels pour l'enseignement et des traductions des chefs-d'œuvre de la littérature classique et moderne. Tous ces ouvrages représentèrent la base de l'enseignement scolaire arménien pendant la majeure partie du XIXe siècle. Il faut ajouter à ces publications des dictionnaires, des encyclopédies, des œuvres littéraires, historiques, géographiques, archéologiques, linguistiques, etc. Pour donner une idée de l'ampleur et de la qualité de la production académique de Mkhitar et de ses successeurs, il suffit de mentionner que son Thesaurus de la langue arménienne (*Parkirk Haigazian lezvi*), publié en 1742, est le sixième par ordre chronologique parmi les publications de ce type, précédant en cela les grands dictionnaires des langues anglaise et allemande. Le grand linguiste arménien Hrachia Adjarian, un disciple d'Heinrich Hübschmann et d'Antoine Meillet, considérait comme l'«œuvre académique parfaite» la seconde édition du Thesaurus de Mkhitar, publiée en 1836-1837, connue sous l'appellation de *Nor Parkirk Haigazian lezvi* (Nouveau Thesaurus de la langue arménienne). Parmi les autres œuvres: Histoire du peuple arménien des origines jusqu'en 1874, en trois volumes, par le Père Michaël Tchamtchian, la Géographie d'Arménie du Père Lucas Indjidjian, les nombreux ouvrages théologiques du Père Gabriel Avédikian, les volumes hagiographiques monumentaux

du Père Mgrditch Avkerian (Jean-Baptiste Aucher), et le travail encyclopédique consacré à diverses provinces arméniennes du Père Ghevont Alishan.

Jusqu'à la période récente, Saint-Lazare était unanimement appréciée pour la qualité extrême de sa maison d'édition, qui reçut de nombreuses distinctions aux expositions internationales. Malheureusement, cette imprimerie a fermé ses portes en 1989, après deux cents ans d'activité. Cependant, les Editions Mkhitaristes (Casa Editrice Armena) continuent leur activité historique. Mention d'honneur à sa revue académique *Pazmaveb*, publiée sans interruption depuis 1843. C'est maintenant le plus ancien périodique académique d'Italie, et le quatrième au monde.

Mention spéciale au Musée du Monastère qui possède quelques antiquités remarquables et surtout à sa Bibliothèque, une des plus riches au monde pour les ouvrages en arménien et les études arméniennes. Son plus grand intérêt réside dans sa collection de manuscrits arméniens.

Le coup d'envoi des manifestations pour le 300e anniversaire de la fondation du monastère Saint Lazare a été donné à Venise le 8 septembre par la célébration solennelle de la Divine Liturgie dans l'église de l'abbaye. Les célébrations se sont poursuivies les jours suivants et une exposition sur l'histoire du monastère et sa fondation a été officiellement inaugurée. Elle restera ouverte jusqu'au 10 septembre 2018. La Congrégation prévoit d'autres événements pour 2018 dans le cadre des célébrations du tricentenaire de sa fondation. ■

Messes arméniennes en Suisse alémanique et à Neuchâtel

Date	Heure	Lieu	Adresse
26.11.2017	14 30	Röm. Kath. Kirche	9424 Rheineck SG
01.12.2017	18 30	Oekumeni Predigerkirche	8001 Zurich ZH
03.12.2017	11 45	Kath.Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
10.12.2017	14 30	Kath. KircheNussbaumen	5415 Baden AG
17.12.2017	15 00	Eglise St. Pierre de Cornaux	2087 Cornaux NE
06.01.2018	13 30	Röm. Kath. Kirche	8600 Dübendorf ZH
14.01.2018	14 30	Kath. KircheNussbaumen	5415 Baden AG
21.01.2018	15 00	Eglise St. Pierre de Cornaux	2087 Cornaux NE
04.02.2018	11 45	Kath.Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG

www.armenische-kirche.ch
Pfr.ShnorkTchekidjian Tel: 079/704 74 87

ՈՒՐԱԽԱՑԻՐ ... ՈՒՐԱԽԱՑՈՒՐ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ Ի ՆՊԱՍՏ ՍՈՒՐԻԱՅԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մաթիկ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ

Յառաջիկայ Նոր Տարւան տօնական ուրախ մթնոլորտին մէջ, Սուրիահայ շուրջ հարիւր ընտանիքներ, որոնք հարազատներ կորսնցուցած են, ոմանք որպէս զոհեր ռմբակոծումներէ եւ յարձակումներէ, ուրիշներ նահատակուած՝ բանակի ծառայութեան ընթացքին երկրի զանազան բաղաբներուն մէջ, եւ յատկապէս այն կամաւոր տղաքը որոնք հայկական թաղերու ինքնապաշտպանութեան, հրդեհներ մարելու եւ վիրաւորներու շտապ օգնութեան ընթացքին զոհաբերուեցան եօթնամեայ դաժան պատերազմի օրերուն, անոնց որք եւ այրի հարազատները գոհունակութեամբ պիտի ստանան Չուիցերահայ գաղութի իրենց արիւնակիցներուն օժանդակութիւնը:

Չուիցերահայ կազմակերպութիւններ անցնող տարիներուն իրենց նպաստը ցուցաբերած են Սուրիահայութեան հանդէպ. ԶԲԸՄ-ը 10'000 ամ. տոլար դրկած է ԶԲԸՄ-ի Սուրիոյ մասնաճիւղին սննդաբաշխումի նպատակով, Չուիցերահայ Միութիւնը՝ 15'000 ամ. տոլար Շտապի մարմնին, Թօփալեան Վարժարանը՝ 15'000 ամ. տոլար Սուրիահայ աշակերտութեան:

Հայկական Ցեղասպանութենէն յառաջացած Սփիւռքը արդէն հարիւրամեակի մը ժամանակագրութիւնը ունի, Հայ Ժողովուրդի պատմութեան պանծալի մատենին մէջ: Տաք եւ պաղ օրեր տեսած այս հարիւրամեակի վերջին եօթը տարիները, բնորոշուեցան Սուրիահայութեան ապրած տագնապով: Հալէպի, Բեսապի, Գամիշլիի, Դամասկոսի, Հոմսի, Ռազգայի, Տեր-Զօրի եւ Լաթաքիոյ գաղութները տագնապալից օրեր ապրեցան, որուն հետեւանքով խուճապահար արտագաղթ մը՝ հայատրոփ մեծագոյն գաղթօժանի զաւակները ցիր ու ցան ըրաւ օտար ափեր: Եկեղեցի, դպրոց եւ ակումբ, այս երրորդութիւնը պատերազմական գործողութիւններու ընթացքին վնասուեցաւ, քանդուեցան բնակարաններ, կողոպտուեցան եւ մոխիր դարձան գործատեղիներ:

Չկայ ակեղի հաճելի արարք երբ կարիքաւորի մը օժանդակութեան կը հասնիս եւ իր տխուր պահուն կ'ուրախացնես: Այս երջանկութիւնը կրկնակի էր շաբաթ 14 Յոկտեմբերի երեկոյեան, Ժընեւի Յակօր Թօփալեան կեդրոնի սրահէն ներս տեղի ունեցած մարդասիրական երեկոյին, նախաձեռնութեամբ խումբ մը Չուիցերահայերու եւ համագործակցութեամբ՝ Ս. Յակօր եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդին:

Սրահի մուտքին ներկաները հիւրընկալուեցան օրուան խորհուրդին բոլոր ներկայացնող Բեսապի

լեռներէն բերուած դափնիի օճառներով: Իսկ երեկոյի ճաշատեսակները եւ անուշեղէնները պատրաստուած էին ձեռնարկին օժանդակող տիկիներուն կողմէ:

Երեկոյթը սկսաւ Ժընեւահայութեան պարծանքը հանդիսացող «Սանահին» պարախումբի կոկիկ յայտագրով ապա ցուցադրուեցաւ Սուրիահայ քաջարի տղոց նուիրուած տեսաերիզ մը: Ծխական Խորհուրդի Ատենապետ Պերճ Տիրիւլեան կազմակերպիչ յանձնախումբի անունով շնորհակալութիւն յայտնեց այս ձեռնարկի յաջողութեան նպաստած աշխատակազմին, բարերարներուն եւ նուիրատուներուն, ապա մեջընդմէջ ներկայացուց վիճակահանութեան եւ յայտագրի այլազան բաժինները:

Երկու արուեստագետներէ կազմուած Յունական Նուագախումբն ու DJ Սարւէնը, իր տեսակաւոր Հայկական եւ օտար երգացանկով, մթնոլորտին ջերմութիւնը իր գազաթնակէտին հասցուցին: Շուրջ երկու հարիւր յիսուն ներկաները հայկական շուրջպարի առիթով հոգեպէս տեղափոխուեցան Մայր Հայրենիք, ազատագրուած Արցախ եւ գերեալ Արեւմտահայաստան:

Բարեբախտաբար այս հաճելի մթնոլորտի կողքին երեկոյի նպատակը արդիւնաւորուեցաւ եւ նիւթական հասոյթը հասաւ 36'000 Չուիցերական ֆրանքի: Ծխական Խորհուրդը ձեռնարկին իր նպաստը բերաւ 10'000 Չուիցերական ֆրանքով:

Վարձքը կատար եւ Շնորհակալութիւն ներկայ եւ բացակայ նուիրատուներուն ու նուիրեալ աշխատողներուն: Իսկ բոլոր անոնք որոնք զանազան >>>

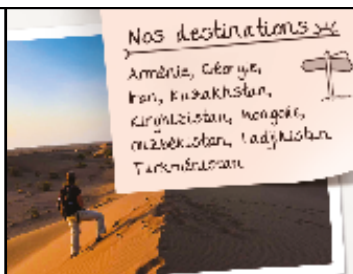

Nettoyages

Tél. +41(0)22 785 01 85

15, ch. Pré-de-la-Fontaine
1217 MEYRIN
Fax +41(0)22 980 02 37
E-mail big-net@big-net.ch

www.big-net.ch

Nos destinations:

Arménie, Géorgie,
Iran, Kazakhstan,
Kirghizistan, Mongolie,
Ouzbékistan, Tadjikistan,
Turkmenistan

arat-urs

Osez la différence!

Site des Arats, 9, CP 85, Fribourg, Suisse.
Tél.: +41 26 322 7277

Koryuni, 7, 0625, Yerevan, Arménie.
Tél.: +374 10 52 06 07

www.voyage-en-armenie.com
www.route-de-la-soie.com

ՄԵԾԱՄՈՐ ՀՆԱՎԱՅՐԻՆ ՄԵՋ ՀՆԱԳԵՏՆԵՐԸ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԳՏԱԾՈՒՆԵՐ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐԱԾ ԵՆ

Մեծամոր հնավայրի տարածքին վերսկսած են հայ-լեհական արշալախումբի պեղումները:

Հնագետները հետաքրքրական գտածոներ յայտնաբերած են, ք.ա. 8-6-րդ դարերու թուագրուող ապարանջաններ, դանակներ, նաեւ՝ մարդկային կմախքներ:

Պատմամշակութային արգելոց-թանգարաններու եւ պատմական միջավայրի պահպանութեան ծառայութիւն պետական ոչ առեւտրային կազմակերպութեան (ՊՈԱԿ) հաղորդմամբ, հնավայրի բնակատեղիի ուսումնասիրութիւնը հետաքրքրական նոր փաստեր պիտի արձանագրէ, որ թոյլ պիտի տայ մասնագիտական անելի ճշգրիտ եզրակացութիւններ ընել Մեծամորի այդ ժամանակաշրջանի դերի ու նշանակութեան մասին:

(Նկարը՝ Ասպարէզ-Էն)

Հայ-լեհական արշալախումբի համադեկավարները: «պատմամշակութային արգելոց-թանգարաններու եւ պատմական միջավայրի պահպանութեան ծառայութիւն» ՊՈԱԿ-ի գիտնական-բարտուղար, պատմական գիտութիւններու դոկտոր, փրոֆէսոր Աշոտ Փիլիպոսեան եւ Վարշաւայի համալսարանի հնագիտութեան հիմնարկի տնօրէն, դոկտոր, փրոֆէսոր Զրիսթֆ Եագուպեակ, ՊՈԱԿ-ի տնօրէն Արա Թարվերդեանին ներկայացուցած են պեղումներու 10-օրեայ աշխատանքներուն ընթացքը, խօսած գործակցութեան զարգացման հեռանկարներուն մասին:

Հնագիտական արշալախումբի համադեկավարները յոյս յայտնած են, որ այս տարուան պեղումներէն յայտնաբերուած որգանական նիւթերը եւս լեհական կողմի աջակցութեամբ տարրալուծական հետազոտութեան պիտի ենթարկուին արտերկրի մէջ:

ՊՈԱԿ-ի տնօրէն Արա Թարվերդեան, կարելորելով հայ-լեհական գիտական ներուժի արդիւնաւետ համագործակցութիւնը, համոզուած է, որ արշալախումբը նոր եւ արժեքաւոր բացայայտումներ պիտի ընէ, համագործակցութեան նոր եզրեր պիտի նախանշէ այլ յուշարձաններու տարածքներուն մէջ եւս աշխատելու համար:

Անոր խօսքով, արդիւնաւետ գործակցութեան մասին կը վկայէ նաեւ միջազգային բարձր վարկանիշ ունեցող եւ Լեհաստանի մէջ տպագրուող «Միջերկրա-

ՈՒՐԱԽԱՑԻՐ ... ՈՒՐԱԽԱՑՈՒՐ

»»» պատճառներով չկարողացան նպաստել այս նպատակին, յոյսով ենք որ Չուիցերահայ գաղութի մէջ այլ առիթներ կը ստեղծուին այս նպատակին իրենց ներդրումը կատարելու համար, յատկապէս Հայաստանի Հանրապետութեան Չուիցերիոյ Դեսպանատան հովանաւորութեամբ, նկատի ունենալով որ Մայր Հայրենիքի իշխանութիւնները առաջին իսկ օրէն իրենց պատմական դերակատարութիւնը ունեցան Սուրիահայ գաղութի զաւակներուն նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Այս օրերուն գեհեւային մթնոլորտը մասամբ մեղմացած է: Հալեայ եւ Քեսապ, դժնդակ օրեր ապրելէ ետք, վերականգնումի ընթացքի մէջ են արդէն: Հայոց Տեղասպանութեան գողգոթան հանդիսացող Տեր Զօրը տակաւին կը մնայ կռուախնձոր. հոն քանդուած է մեր Սրբադասուած Նահատակներու աճիւններուն վրայ կանգնած յուշակոթող մատուռը, ջարդարար բարբարոս թուրքի արիւնակիցներուն ձեռքերով: Այնտեղ 2001 թուականին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զոյգ կաթողիկոսները աշխարհի ծագերէն եւ Մայր Հայրենիքէն ուխտաւորներու ներկայութեամբ՝ պատմական ուխտագնացութիւն մը կատարած էին:

Մաղթենք որ յառաջիկային վարդագոյն օրեր կը բացուին եւ իւրաքանչիւր Հայորդի առիթ կ'ունենայ այցելելու այդ համահայկական սրբավայրը, վերանորոգուելու մեր Սուրբ Նահատակներու կտակով: ■

Մ.Է.

CERCLE DES AMITIÉS INTERNATIONALES RENCONTRES DU LUNDI

Le Temple de Garni :
un édifice antique à multiples fonctions
Lundi 27 novembre 2017 à 18h30

Exposé par **Mme Armenuhi Magarditchian**,
doctorante à l'Université de Genève.

Lieu : Villa Rigot, avenue de la Paix 9,
1202 Genève

Vient de paraître

LA MACHINE SENSIBLE

de **Stefan Kristensen**

Aux Editions Hermann - Collection HR.TUCHE

Le livre est une exploration de l'image de la machine sous l'angle psychopathologique, esthétique et ontologique.

ծովեան լեհ հնագիտութիւնը» ամենամեայ ժողովածուի հրատարակութեան մէջ - կը տպագրուին աշխարհի յայտնի գիտնականներու աշխատութիւնները - տեղ գտած «Պահպանութեան ծառայութիւն» ՊՈԱԿ-ի հնագետներու եւ արշալախումբի լեհ անդամներու համատեղ պատրաստած գիտական յօդուածը՝ Մեծամորի պեղումներուն վերաբերեալ: ■

(Հայ Կեանք)

STANDART - TRIENNALE D'ART CONTEMPORAIN DE L'ARMÉNIE, 2ème VOLET

Alexis KASPARIANS

Erevan, 12 septembre dernier, 19h30, la foule se pressait à la gare centrale d'Erebuni pour y découvrir l'oeuvre-anamorphose *HEXAGONES, DISQUES ET TRAPÈZES* de l'artiste suisse Felice Varini, donnant une nouvelle perspective à l'édifice soviétique d'inspiration néoclassique. Cette collaboration arméno-suisse, organisée par l'Ambassade suisse en Arménie sous l'initiative de S.E. l'Ambassadeur Lukas Gasser, s'inscrit dans le cadre du second volet de *Le Mont Analogue*, 1ère édition de Standart-Triennale d'art contemporain de l'Arménie, organisée de juillet à décembre 2017 par l'Armenian Arts Council et Art for the World, Genève, d'après le concept et le commissariat d'Adelina Cübery von Fürstenberg.

HEXAGONES, DISQUES ET TRAPÈZES de Felice Varini

A la suite des quatre expositions inaugurées au mois de juillet, entre Erevan et Gyumri (voir notre article, *Artzakank* no 212), le succès de ce deuxième volet de Standart - Triennale d'art contemporain auprès du public, des médias locaux et de la presse internationale a été de plus en plus important.

Les inaugurations de septembre se sont étendues au bord du lac Sevan, à la Maison d'Hôtes des Ecrivains, un bâtiment exemplaire du modernisme post-soviétique, avec l'exposition *Déjà vu STANDARD* conçue et organisée par l'historien de l'architecture Ruben Arevshatyan. A l'intérieur des chambres d'hôtes toujours en fonction, ont été montrés les travaux des architectes arméniens Levon Cherkezyan, Gevorg Kochar et Mikayel Mazmahan, ainsi que des artistes Josef Dabering (Autriche) et Igor Grubic (Croatie) qui, à travers leurs projections vidéos, ont abordé la capacité évocatrice des constructions post-soviétiques abandonnées. Dans la cantine ovale en plongée sur le lac Sevan, l'installation de Gerard Byrne, constituée d'écrans et de tables d'hôtes placées avec soin par l'artiste irlandais, suspend le temps avec sa vue imprenable de presque 360° sur le lac.

Toujours dans le cadre de Standart 2017, l'AA Foundation - fondation pour l'art arménien, créée dans l'élan du Lion d'Or de la 55ème Biennale de Venise, reçu

HYESTART SOUTIENT LA RELANCE DU CENTRE PEN ARMÉNIEN

À l'initiative de la fondation ARI pour la littérature, des écrivains, des traducteurs, des éditeurs, des journalistes et d'autres personnalités littéraires se sont rassemblées le lundi 25 septembre au soir à Erevan afin de recréer le Centre PEN arménien de PEN International. A cette occasion, le co-fondateur d'Hyestart, Alexis Krikorian, a été invité à prononcer l'allocution principale dans le but de décrire pourquoi PEN International était encore une organisation pertinente dans le monde d'aujourd'hui et pourquoi il était important d'avoir un centre PEN fort et actif en Arménie afin de promouvoir la liberté d'expression, la littérature arménienne à l'étranger, de même que la traduction, les droits linguistiques et la paix. Dans son discours, il a souligné que PEN était une institution vénérable et crédible composée d'écrivains courageux qui osaient dire la vérité au pouvoir, comme par exemple Eugene Schoulgin.

Les questions sur lesquelles PEN s'engage - la liberté d'expression, la paix, la traduction, les droits linguistiques, le rôle des femmes - sont toutes soulevées très fortement en Arménie. Hyestart souhaite par conséquent une vie longue et fructueuse au nouveau Centre PEN arménien et est très impatient de coopérer avec ce dernier sur les nombreuses activités qu'il ne manquera pas de mettre en place. ■

Pour plus d'informations: contact@hyestart.org

en 2015 par le Pavillon national de la République d'Arménie - a présenté les travaux de 3 artistes d'Arménie, lauréats des bourses de l'AA Foundation. A Erevan, Piruza Khalapyan exposait dans son atelier, ses photographies en cours de réalisation oscillant entre documentaire et histoire personnelle, alors que Mika Vatinian faisait état de ses recherches de marquages abstraits. A Kapan, ville au sud du pays, Arman Grigoryan a inauguré le 15 septembre, son exposition *Means and Objectives* avec ses peintures empreintes d'ironie et de finesse en camaïeu de gris relevées de couleurs acides, au Musée des Beaux-Arts de Kapan, qui a pu connaître grâce à Standart 2017, une renaissance inespérée alors que la direction du musée envisageait, il y a encore peu, la fermeture!

La valorisation des viviers artistiques existant, la création de ponts entre les institutions culturelles à travers le pays et le développement du dialogue entre les jeunes artistes arméniens et la scène internationale, font partie des visées de Standart - Triennale d'art contemporain d'Arménie, et vont se poursuivre, au printemps prochain, grâce à la volonté de ses organisateurs, par la création d'ateliers d'artistes et de nouveaux événements d'art contemporain dans la ville de Gyumri, pour accompagner un véritable projet de développement durable pour la culture et l'éducation artistique. ■

Plus d'informations sur :

www.standart-armeniatriennale.net

<https://www.facebook.com/standart2017/>

LA LESSIVEUSE AZERBAÏDJANAISE, CARBURANT DE LA PERPÉTUATION DU RÉGIME ALIEV

Laurent LEYLEKIAN

On reste un peu pantois devant l'avalanche de scandales qui a suivi début septembre la révélation de l'affaire «Laundromat» par l'OCCRP, un cartel international de journalistes. La publication des comptes bancaires par lesquels le régime azerbaïdjanais gratifie généreusement ses affidés a en effet provoqué des remous en Grande-Bretagne, en Allemagne, en Hongrie, en Bulgarie, en Belgique, en Italie, en Espagne et même jusqu'en Nouvelle-Zélande.

La grande lessiveuse a arrosé tous azimuts: ici c'est un juge de la Cour Européenne des Droits de l'Homme qui est mis en cause, là ce sont des responsables politiques locaux, voire nationaux, ailleurs c'est un haut dirigeant d'une institution internationale à la réputation jusque-là immaculée. Les Institutions européennes qui avaient jusqu'alors adopté une attitude complaisante vis-à-vis du régime Aliev ont cette fois réagi: le 13 septembre, le Parlement européen a adopté un amendement par lequel il demande une «enquête approfondie» en dénonçant vigoureusement «les tentatives de l'Azerbaïdjan et d'autres régimes autocratiques de pays tiers d'influencer les décideurs européens par des moyens illégaux». Quelques jours avant, la Commission des Affaires Juridiques de l'Assemblée Parlementaire du Conseil de l'Europe s'est dite très préoccupée par des rapports faisant état «d'un lien entre le Gouvernement azerbaïdjanais et un système de blanchiment de capitaux à grande échelle, qui a fonctionné dans les années 2012 à 2014 et a notamment servi à influencer l'action de membres de l'Assemblée à l'égard de la situation des droits de l'homme en Azerbaïdjan». Peu après, prenant prétexte d'une énième violation d'un arrêt de la CEDH, Thorbjorn Jagland, le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, a appelé à une «action juridique sans précédent» contre l'Azerbaïdjan.

La Communauté internationale semble donc désormais réaliser qu'en cédant aux pratiques corruptrices de l'Azerbaïdjan – la fameuse «diplomatie du caviar» – elle cautionne non seulement la répression interne qui sévit dans ce pays mais elle détruit aussi chez nous les valeurs démocratiques dont elle prétend par ailleurs favoriser l'essor. Ce qu'elle a moins perçu en revanche, c'est l'autre objectif, plus spécifiquement anti-arménien, de la politique ainsi poursuivie par Bakou.

On a par exemple appris que la Hongrie d'Orban aurait perçu plusieurs millions d'euros pour autoriser l'extradition de Ramil Safarov, un officier azerbaïdjanais qui, à Budapest, avait décapité à la hache un collègue arménien alors que celui-ci dormait. Dès son arrivée à Bakou, le coupeur de tête avait été promu en grade, décoré par le président Aliev en personne et récompensé par des avantages en nature. L'OCCRP a aussi révélé que des fonds

azerbaïdjanais auraient indûment servi à Irina Bokova, Secrétaire Générale de l'Unesco depuis 2009, pour acquérir soit directement soit par le biais de son époux de luxueux appartements dans le centre de New-York. On comprend mieux les dithyrambes régulièrement adressées par madame Bokova au régime Aliev; On comprend surtout son absence de réaction aux demandes adressées en 2010 à l'Unesco afin que cette agence de l'Onu condamne la destruction de la nécropole médiévale arménienne de Djoulfa opérée en 2005 par le régime de Bakou; un forfait en tout point similaire à celui des Talibans à l'encontre des Bouddhas de Bamyane ou à ceux de l'Etat islamique à Palmyre.

Destruction des khachkars arméniens de Djoulfa en 2005

Le rappel de ces faits parmi tant d'autres souligne combien, dans le cadre du règlement du conflit du Karabagh, il est irréaliste d'exiger des Arméniens de la République d'Artsakh et de leurs représentants élus qu'ils se soumettent à la férule d'un tel régime. Plutôt au Ciel plutôt, que les Azerbaïdjanais s'en libèrent. Les révélations du scandale Laundromat ajoutent peu à ce tableau si ce n'est que ceux qui portent de telles exigences de soumission envers les Arméniens d'Artsakh ne sont peut-être pas simplement naïfs mais bien corrompus et complices. A cet égard, il faut espérer que les autorités françaises s'inspireront du Parlement européen pour lancer une véritable Commission d'enquête parlementaire dont les pouvoirs d'investigation étendus permettront de jeter sur les pratiques de l'Azerbaïdjan en France une lumière plus crue que celle – pâlotte – de la mission d'information qui s'est achevée en février dernier. Il serait surprenant que la France – devant les tribunaux desquels l'Azerbaïdjan se permet de poursuivre les journalistes de Cash investigation – soit indemne des entreprises de corruption qui ont touché tous les pays environnants.

En septembre, le régime Aliev s'est cru contraint de lâcher un peu de lest face au tollé international provoqué par le scandale Laundromat. Il a ainsi >>>

INAUGURATION DE LA ROUTE VARDENIS- MARTAKERT

Le 1er septembre dernier la route reliant Vardenis, au nord-est de la République d'Arménie, à Martakert, au nord de la République de l'Artsakh (Haut-Karabagh), a été officiellement inaugurée.

Longue de 114,6 kilomètres, elle a été l'un des projets phare du Fonds Arménien mondial ces dernières années. Débutés en 2011, les travaux ont été cofinancés à 44 % par des dons reçus par le Fonds Arménien et à 56 % par les gouvernements d'Arménie et d'Artsakh. Ils ont coûté 36 millions de dollars. Cette somme réduite, eu égard à l'ampleur du chantier, s'explique par l'extrême rigueur des équipes du Fonds. La part financée par le Fonds a été assurée par les téléthons de 2013 et 2014 aux Etats-Unis, avec notamment un don de 5 millions de dollars du bienfaiteur Antranig Baghdassarian.

D'une importance stratégique et sécuritaire évidente pour la population de l'Artsakh, la route Vardenis-Martakert porte également un enjeu économique. En effet, elle permettra un accès direct au Nord de l'Artsakh à partir de l'Arménie, en réduisant considérablement la durée des trajets, et entraînera un nouvel élan de développement socio-économique dans les villages et les régions qu'elle traverse. Le tracé de la route inclut des sites d'intérêt touristique majeur comme le monastère de Dadivank et le lac artificiel de Sarsang, en Artsakh, ainsi que les rives nord-est du lac Sevan, en Arménie. La route Vardenis-Martakert va également bénéficier à une activité nouvelle d'extraction d'or et de cuivre dans le nord de l'Artsakh, qui constituera une source majeure de revenus pour cette République.

Il s'agit du quatrième grand projet de route mené à bien par le Fonds Arménien, après le réaménagement complet de la route menant de Goris à la frontière iranienne (entrepris dès la création du Fonds en 1992), la «Route de la Vie», reliant Goris à Stépanakert via le couloir de Latchine, et la «Dorsale Nord-Sud» de l'Artsakh. ■

COMMENT LA TURQUIE A DÉTRUIT OU ÉLIMINÉ SES ARCHIVES ET DOCUMENTS HISTORIQUES

Harut SASSOUNIAN

Pendant plusieurs décennies, le gouvernement turc et ses propagandistes ont déclaré que les documents officiels, en particulier les archives ottomanes, étaient complètement disponibles pour tous les chercheurs du monde entier.

Ce que les responsables turcs et leurs soutiens ne disent pas, c'est que de nombreux documents des archives ottomanes ont été déplacés, détruits, vendus ou éliminés. De plus, certaines archives très sensibles sont toujours fermées aux étrangers.

Le mois dernier, la journaliste turque Uzey Bulut a posté sur le site PhilosProject.org, un article éclairant: *La Turquie non-censurée: une histoire de censure et d'interdictions*, portant sur le statut des archives et des documents turcs depuis plusieurs siècles. Mme Bulut est libre de révéler de tels secrets car elle ne vit plus en Turquie. Elle est actuellement basée à Washington, D.C.

Aujourd'hui en Turquie, le site Wikipedia est bloqué sur ordre gouvernemental, car Wikipedia a refusé de supprimer les articles révélant que les autorités turques soutiennent les terroristes de Daech. En outre, 127 000 sites et 95 000 pages individuelles sont bloqués par la Turquie, selon la journaliste Bulut.

Cette interdiction moderne de milliers de sites est la continuation du décret du sultan ottoman Bayazid II, datant de 1485, imposant la peine de mort pour toute personne imprimant des livres en turc ou en arabe. L'interdiction est restée en vigueur pendant plus de deux siècles, rapporte Bulut. «Cette interdiction est largement citée par les historiens, comme étant l'une des raisons principales à l'effondrement intellectuel et scientifique de l'Islam à l'aube de la révolution industrielle.» >>>

LA LESSIVEUSE AZERBAÏDJANAISE

>>> libéré quelques opposants par trop voyants dont le blogueur russo-israélien Alexandre Lapshin que Bakou avait fait arrêter au Belarus au motif fantaisiste qu'il s'était rendu en Artsakh. Arrivé en Israël après des mois de captivité, la première déclaration de Lapshin fut: «Arméniens, restez forts ! Ces gens [le gouvernement azerbaïdjanais] veulent vous voir tous morts. Si vous perdez l'Artsakh, ils vous massacreront comme les Turcs il y a 100 ans ». Espérons que les révélations du Laundromat amèneront enfin les diplomates européens à réaliser eux-aussi que la répression interne et l'agression externe que conduit le régime d'Azerbaïdjan ne concourent qu'à un seul et même but: sa propre perpétuation. ■

L.L.

(www.valeursactuelles.com)

COMMENT LA TURQUIE A DÉTRUIT OU ÉLIMINÉ SES ARCHIVES ET DOCUMENTS HISTORIQUES

➤➤➤ La République de Turquie, sous le règne de son fondateur Kemal Atatürk à partir de 1923, a perpétué la tradition de la censure en interdisant «au moins 130 journaux, magazines et livres, selon le livre de Mustafa Yilmaz et Yasmin Doganer *La censure à l'époque de la République (1923-1973)*». Le deuxième Premier ministre turc (1950-1960), Adnan Menderes, a interdit 161 publications, selon Bulut.

Revenant à la censure des archives, Bulut cite l'historien turco-juif Rifat Bali qui «a expliqué l'histoire de l'élimination ou de la destruction des archives officielles dans son livre paru en 2014, *L'histoire de la destruction du pillage: mots écrits ou imprimés, lettres mortes, archives jetées (ou vendues) comme déchets*». Les archives de nombreux partis politiques, du Sénat et de plusieurs institutions gouvernementales ou non-gouvernementales en Turquie sont soit fermées au public, soit elles n'existent plus» Selon Bali, «les archives des partis politiques fermés lors du coup d'État du 12 septembre 1980 ont été envoyées à la SEKA (Usines de cellulose et de papier) en tant que papier de recyclage.»

Le complexe des archives ottomanes de Kağıthane à Istanbul

Les archives du parti républicain du peuple (CHP) sont les plus importantes, parce que c'est le parti des années fondatrices de la République. Comme l'écrit Bali: «Certains disent qu'elles ont été brûlées. D'autres qu'elles ont été jetées le 12 septembre. D'autres disent que non, elles n'ont pas été jetées. Elles sont là. Donc c'est un mystère aujourd'hui. Une grande partie de ces archives est inexistante.»

De plus, Bali a rapporté que «les archives de la présidence, de l'organisation nationale du renseignement (MIT) et du ministère de l'Intérieur sont fermées.» Fait intéressant, Bali a noté l'histoire étrange «des documents confidentiels du ministère des Affaires étrangères qui ont été découverts chez un ferrailleur à Ankara en 1998. On a ensuite compris que le ministère avait vendu ses coffres-forts par manque d'espace au ministère, sans même vérifier leur contenu.»

Dans son livre, Bali donne plusieurs autres exemples de destruction de documents importants.

- «De nombreux documents de l'Institut d'histoire turque – y compris une lettre d'Atatürk – ont été jetés;»

- «Tous les procès-verbaux des délibérations du Sénat, qui a été établi avec la constitution de 1961 et qui est resté actif jusqu'au coup d'État du 12 septembre 1980, ont été envoyés aux Usines de cellulose et papier (SEKA);»

- «Lorsque la Présidence des affaires religieuses (Diyanet), financée par l'État, a déménagé dans un nouveau bâtiment en 1965, ses autorités ont dit que "les vieux documents n'avaient pas leur place dans le nouveau bâtiment" et certains documents ont été envoyés à la SEKA;»

- «Lorsqu'il y a eu une pénurie de papier à la SEKA dans les années 1980, on a demandé aux institutions publiques d'envoyer leurs vieux documents à l'usine. De nombreuses archives, à des niveaux institutionnels, ont ainsi disparu;»

- Pas plus tard qu'en 2013, les livres anciens de la Bibliothèque nationale turque, en grec, en hébreu et en syriaque, ont été vendus à la tonne, «car il n'y avait pas de bibliothécaires capables de lire ces langues.»

La journaliste d'investigation Uzey Bulut conclut: En raison de toutes ces informations dissimulées au public, la propagande d'État a créé des masses qui suivent aveuglément tout ce que les autorités étatiques – qui ont perdu leur compas moral et jamais ne s'opposent ou ne s'expriment quand elles assistent à des violations des droits de l'homme, qui ne respectent pas les opinions divergentes ou le droit à la dissidence, et qui promeuvent une version extrêmement inexacte de l'histoire – ont à dire.»

La prochaine fois que les propagandistes gouvernementaux écrivent «nos archives sont ouvertes», vous pouvez leur envoyer une copie de cet article, car les révélations de la journaliste de renom, Uzey Bulut, les fera taire! ■

Harout SASSOUNIAN

The California Courier

Éditorial du 5 octobre 2017

©Traduction de l'anglais C.Gardon pour le Collectif VAN

Vient de paraître

LA MACHINE SENSIBLE

de Stefan Kristensen

Aux Editions Hermann - Collection HR.TUCHE

Le livre est une exploration de l'image de la machine sous l'angle psychopathologique, esthétique et ontologique.

COMMUNICATIONS

DÉCÈS

Madame Nounig Kasparians, survenu le 10 septembre 2017 à Genève.

Madame Eliane Baghdassarian, survenu le 16 septembre 2017 à Genève.

Madame Jasmine Kizirian, survenu le 18 septembre 2017 à Lausanne.

Toutes nos condoléances aux familles endeuillées.

DONS

Pour le repos de l'âme de Mme Eliane Baghdassarian

A l'Ecole Topalian

Artzakank-Echo Fr. 200.-

Pour le repos de l'âme de Mme NounigKasparians

A la Paroisse Saint Hagop

Jeanine et Karel Leeflang	Fr. 100.-
Lydia Kurkjian	Fr. 100.-
Agavni Sirmakes	Fr. 200.-
Talin et Shant Ghouchian	Fr. 50.-
Arminé et Simon Tavitian	Fr. 100.-
Betty et Matig Eblighatian	Fr. 20.-
Michelle et Raffi Khorchidian	Fr. 100.-
Huber et Berç Dirielyan	Fr. 100.-
Sima Papasian	Fr. 100.-
Famille Toroslu	Fr. 100.-
Annie Mesrobian	Fr. 100.-
Ecole Topalian	Fr. 250.-
Anonyme	Fr. 200.-

A l'Ecole Topalian

Jeanine et Karel Leeflang	Fr. 100.-
Lydia Kurkjian	Fr. 100.-
Talin et Shant Ghouchian	Fr. 50.-
Pamela et José Hekimian Alves	Fr. 40.-
Ani et Alexander Selian	Fr. 100.-

Pour le repos de l'âme de Mme Jasmine Kizirian

A la Paroisse Saint Hagop

Chamir et Hagop Avakian	Fr. 200.-
Taline et Edmond Avakian	Fr. 100.-
Famille Avedisyan	Fr. 200.-
Janet et Vahik Baghrmian	Fr. 50.-
Gisèle Der Hagopian	Fr. 70.-
Familles Janoyan et Parmelin	Fr. 150.-
Suzi et Haig Kargodorian	Fr. 50.-
Nora et Raffi Kargodorian	Fr. 50.-
Suzi et Ara Kargodorian	Fr. 50.-
Jacqueline et Onnik Kazanciyan	Fr. 200.-
Arpi et Emil Kfour	Fr. 150.-
Vicky et Serop Kizirian	Fr. 200.-
Edma et Sebouh Kizirian	Fr. 150.-
Angèle et Varoujan Knouni	Fr. 200.-
Razmik Konyalian	Fr. 200.-
M. Kurkdjian	Fr. 200.-
Charlotte et Sogomon Setyan	Fr. 200.-
Agavni Sirmakes	Fr. 100.-

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition. Renseignements auprès de Nevrik Azadian au 079 827 54 43.

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois), de 14h30 à 16h30, à l'Ecole Topalian, cours de langue arménienne, pour adultes et adolescents (à partir de 12 ans). Préparation du programme de l'option arménien du baccalauréat français. Un minimum de connaissance en arménien (écriture et lecture) requise. Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 selon les niveaux. Informations: christinesedef@hotmail.com

Tous les vendredis: de 15h00 à 19h00, la bibliothèque et le kiosque du Centre Arménien sont ouverts au public.

Tous les vendredis: de 19h00 à 21h00: Le club d'échecs Tigran Petrossian accueille les joueurs, jeunes et adultes, pour une soirée d'entraînement, au 5 rue Louis-Favre. Nous offrons aussi des possibilités de cours pour débutants ou avancés. Contact: Raffi Garibian 079 200 45 67, raffi@garibian.ch.

ATTENTION A NOS LECTRICES ET LECTEURS

Nous avons le plaisir de vous annoncer que ARTZAKANK lancera bientôt son site Internet. Nous vous invitons d'ores et déjà à «liker» notre page Facebook et la partager avec vos amis.

 <https://www.facebook.com/artzakank/>

DONS (suite)

Ani et Vartan Sirmakes	Fr. 200.-
Arminé et Simon Tavitian	Fr. 100.-
Anna et VakoVanliyan	Fr. 200.-
Anonyme	Fr. 70.-
Anonyme	Fr. 100.-
Anonyme	Fr. 200.-
Anonyme	Fr. 10.-
Anonyme	Fr. 30.-
Anonyme	Fr. 20.-

Pour le Fonds Arménie (Himnadram)

Ani et Alexander Selian	Fr. 200.-
Nora et KrikorTakvorian	€ 250.-

La Paroisse Saint-Hagop, l'Ecole Topalian et Le Fonds Arménie remercient chaleureusement les généreux donateurs.

IMPORTANT!

Dernier délai pour recevoir des articles et communications à publier dans notre prochain numéro: **15 décembre 2017**. En cas de retard, veuillez prendre contact avec la rédaction **AVANT** cette date.

SOIRÉE DE CHARITÉ 14.10.2017 AU PROFIT DES ARMÉNIENS EN SYRIE

La soirée de charité organisée en faveur des Arméniens en Syrie, le 14 octobre 2017, a été mémorable.

Nous voulions organiser une soirée de «Keif» et en même temps servir une cause, celle de nos frères et sœurs en Syrie.

C'est avec le soutien de la Paroisse de la Région Lémanique et grâce à l'élan de solidarité de nos compatriotes et amis, que nous avons pu créer le comité organisateur pour préparer et réaliser ce projet, dont l'aboutissement fut cette soirée d'une grande réussite.

Il faut aussi souligner que, vu l'ampleur du projet, nous avons bénéficié de la précieuse collaboration de l'ensemble de la communauté.

En effet, en plus des 218 personnes présentes à la soirée, animée jusqu'au petit matin par l'orchestre grec Olympe et DJ Sarven, nous avons été encouragés par la générosité de nombreux donateurs.

Nous profitons de cette occasion pour remercier encore une fois, et très sincèrement, toutes les personnes et associations qui nous ont aidés à réaliser cette magnifique soirée et qui nous ont permis de récolter plus de **CHF 36'000.-**, somme qui sera entièrement versée aux Arméniens en Syrie ces prochains jours.

Nous sommes très touchés par tous les compliments, les remarques positives et même les demandes de soirées semblables. C'est aussi incroyable qu'imaginable.

Vos encouragements nous donnent déjà des idées et l'élan d'organiser une future soirée. Promis!

Avec nos plus cordiales salutations et au plaisir de se revoir.

Simon TAVITIAN – Berç DIRIELYAN – Agavni SIRMAKES

ՏՈՒՍՑՈՅՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՅԵՄԲԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2017

ՀԱՔԱԹ 11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ - ՍՐԲՈՑ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑՆ ԳԱՐԻԷԼԻ ԵՒ ՄԻՔԱՅԵԼԻ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՉՕՐԱՑՆ:

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ - ԲԱՐԵԿԵԼԴԱՆ ՅԻՄՆԱԿԱՑ ՊԱՅՈՑ:

ԵՐԵՔՇԱՔԹԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ - ԸՆԾԱՅՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԵՐԻՑ ԱՄԱՑ Ի ՏԱՃԱՐՆ:

ՀԱՔԱԹ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ՏՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱԴՈՐ-ՀԱՑՆ ՄԵՐՈՑ, ՍՐԲՈՑ ԹԱԴԵՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒԴԻՄԵՆՈՍԻ:

ՀԱՔԱԹ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ՅՂՈՒԹԻՒՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՅԱՆՆԱՅԵ:

ԿԻՐԱԿԻ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ԲԱՐԵԿԵԼԴԱՆ Ս. ՅԱԿՈԿԱՅ ՊԱՅՈՑ:

ՀԱՔԱԹ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԿԱՅ ՄՇԲԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ:

ՀԱՔԱԹ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ՍՐԲՈՑ ԴԱԻԹԻ ՍԱՐԳԱՐԵԻՆ ԵՒ ՅԱԿՈԿԱՅ ՏԵԱՌՆԵՂԱՅՐՈՐ ԱՐԴԱՐ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ:

ԵՐԿՈՒՇԱՔԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ՍՐԲՈՑ ՆՍԵՓԱՆ-ԼՈՍԻ ՆԱԽԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՍԱՐՏԻՐՈՍԻՆ:

ԵՐԵՔՇԱՔԹԻ 26 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ԵՒ ՊՕՂՈՍԻ:

ՀԻՆԳՇԱՔԹԻ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ՍՐԲՈՑ ՈՐԴԻՈՑՆ ՈՐՈՏՄԱՆ, ՅԱԿՈԿԱՅ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱԻԵՏԱՐԱՆՀԻՆ:

ՈՒՐԱԹ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ - ԲԱՐԵԿԵԼԴԱՆ Ս. ՇՆՆԵԼԱՆ ՊԱՅՈՑ:

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D. Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)
ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch; www.centre-armenien-geneve.ch
Rédaction Maral Wurry

No. 33

Mercredi 13.09.2017, la rentrée scolaire à l'Ecole Topalian

Une nouvelle rentrée scolaire et une nouvelle année qui commence. L'équipe enseignante, remplie de joie, a accueilli les élèves. Suzy Sahakian (classe des petits), Maral Wurry (classe des moyens, arménien occidental), Anoush Guzeltasciyan (classe des moyens, arménien oriental), Nevrik Azadian (classe des grands, arménien occidental), Valya Dadoyan (classe des grands, arménien oriental).

Cette année l'école compte une quarantaine d'élèves, des nouveaux arrivants et surtout beaucoup de petits, une nouvelle génération qui représente la relève de demain. L'école Topalian leur souhaite la bienvenue !

A table, les élèves reprennent vite les bonnes habitudes !

Au moment du chant, le plaisir de reprendre le répertoire !

Isabelle Delattre, institutrice des poussins à l'Ecole Saint François de Thonon les bains, a passé la journée à l'école Topalian parmi les institutrices afin de les former à de nouvelles approches.

Sur le temps du midi, après le dessert dans le jardin, en attendant le Kayle (le Loup), les petits s'amusent.

Scolarité: Le financement de l'école, selon le souhait de M. Hagop Topalian dont la devise était «Hay Abrink», est assuré en grande partie par sa Fondation. Cependant, une participation symbolique est demandée aux parents. Le montant forfaitaire pour une année scolaire par enfant est de :

- Fr. 200.- le matin ou l'après-midi (sans repas, ni transport)
- Fr. 300.- le matin ou l'après-midi, avec repas (sans transport)
- Fr. 400.- les après-midis (repas et transport après-midi)
- Fr. 400.- la journée avec repas (sans transport)
- Fr. 500.- la journée avec repas / transport matin et après-midi

Afin d'assurer le bon fonctionnement de l'école, merci de bien vouloir vous acquitter de la facture dès réception.

Dates à retenir:

Fête de Sourp Hagop (Noël à l'école)
Dimanche 17 décembre 2018

Les vacances scolaires:

Vacances de Noël et Nouvel An
du lundi 11 décembre au vendredi 5 janvier 2018
Reprise le 10.01.2018

Vacances de février
du lundi 12 février au vendredi 15 février 2018

Vacances de Pâques
du jeudi 28 mars au vendredi 6 avril 2018

Pour la bonne organisation du ramassage scolaire ainsi que du déjeuner de midi, veuillez avertir l'école en cas d'absence de votre enfant un jour avant en contactant :

Bus: M. Onisto 079 200 85 91 ou Mme Onisto 079 438 62 23 Mme Nevrik Azadian 022.743 17 80 / 079 827 54 43

Հոիդերաիայ Միութիւն Union Arménienne de Suisse

KHOROVDZ DE L'UNION ARMÉNIENNE DE SUISSE

Une très belle journée ensoleillée autour d'une ambiance détendue et d'une bonne grillade.

Une excellente occasion comme chaque année pour marquer la fin de la pause estivale, pour papoter avec les connaissances des vacances que l'on voit avec beaucoup de regret derrière soi, pour les retrouvailles avant la reprise des activités quotidiennes et pour le comité de l'UAS, une occasion rêvée de prendre la température et de réfléchir à une nouvelle saison d'activités communautaires.

Cette année plus de 130 personnes de notre communauté se sont réunies pour déguster le fameux délicieux et juteux Khorovadz de notre très cher ami Aleks Doudak accompagné de riz, de tomates et de poivrons grillés apportant une couleur estivale à notre repas.

Pour la suite et pour bien terminer le repas, une pastèque bien sucrée, du café, du thé étaient au rendez-vous.

Les fans de backgammon et d'échecs ont pu se mesurer les uns contre les autres sous la surveillance de Shant Ghouchian et de maître Garabed Yelegen. Les gagnants de cette année étaient pour les échecs, Garabed Yelegen et pour le backgammon, Shant Giragossian.

Les remerciements de l'UAS à tous ceux qui ont participé à cet événement, à nos fidèles amis toujours à nos côtés, sans les nommer un par un, qui ont apporté leur aide à la réussite de cette journée bien agréable.

TOURNOI DE L'AGORESPACE 2017 TROINEX

Le 16 septembre 2017, dans le cadre des fêtes du bicentenaire de la commune de Troinex, l'équipe de Volley de l'Union Arménienne de Suisse a participé à une journée sportive «TOURNOI DE L'AGORESPACE 2017» organisée par notre commune.

Notre équipe baptisée «Dziv-Dziv», sous le patronage intraitable de Julietta Ovanessian Toruslu, a terminé 1er de ce tournoi en battant l'équipe des Moineaux et celle des Pompiers de Troinex. Un grand Bravo et merci à nos sportifs.

ARMENIE AUX PORTES OUVERTES DES NATIONS UNIES

Le 7 octobre 2017, sur l'initiative de la Mission permanente de l'Arménie auprès des Nations Unies à Genève, notre troupe de danse SANAHIN et le quintette à cordes NAIRI ont eu l'honneur de représenter l'Arménie aux journées portes ouvertes des Nations Unies à Genève.

Nos jeunes danseurs fiers de cette opportunité, ont fait rêver le public à travers nos danses et nos costumes et ont porté haut les couleurs de l'Arménie.

